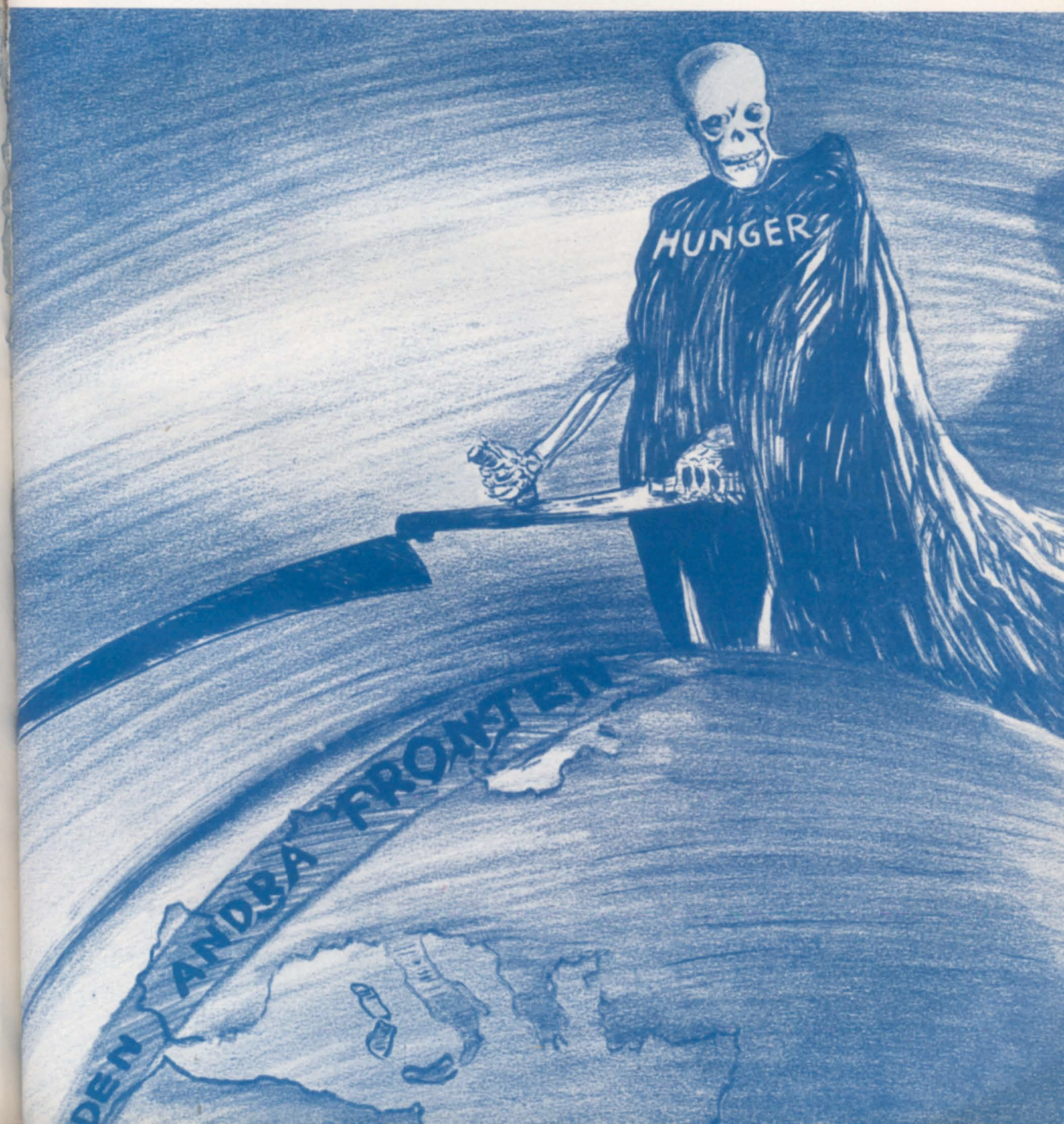

Syndikalismen

Nr 5 • 1942

Pris 75 öre

Innehåll:

SAC:s kongress 1942

Demokratins väsen

Av Ivar Bergegren

Arbetarklassens del i realpolitiken

Av Karl Mörne

Nazismen en fara för kapitalismen?

Av Sverre Bjurman

Varifrån kommer moralen?

Av Peter Krapotkin

Staternas finanser under och efter kriget

Av Folke Fridell

Demokratin komprometterar sig själv

Av Gustav Sjöström

Harold J. Laski anser revolutionen
ofrånkomlig

SAC:s kongress 1942

I.

SAC:s ordinarie kongress skulle egentligen ha avhållits 1941. Man beslutade att uppskjuta den ett år för att se, om den internationella situationen i någon mån kunnat klarna. Detta blev icke förhållandet i nämnvärd grad, och kongressen måste sammankallas, för att man skulle söka bringa klarhet i inreorganisatoriska problem i stället för att avvakta de internationella problemens klarnande.

En av de viktigaste frågorna var den om vidgad verksamhet för organisationen. Motiöner förelägo från Kiruna och Stockholm. Stockholmsmotiönen hävdade: "Den revolutionära syndikalismens uppgift är tvåfaldig: den för å ena sidan den revolutionära dagskampen för att förbättra arbetarnas ekonomiska, sociala och intellektuella standard inom det nuvarande samhällets ram. Å andra sidan är dess slutmål att höja massorna till att självständigt förvalta produktionen och distributionen, till att ta samhällets alla områden i besittning". Detta i enlighet med IAA:s principförklaring. Den uttrycker också denna uppgift med satsen: "Produktionsmedlen och samhällsmakten

åt producenterna". Eller som den av SAC:s kongress 1922 antagna organisationsplanen uttrycker saken: "SAC vill lägga förvaltningen över produktionsmedlen i producenternas händer genom att ersätta såväl stats- som privat- och bolagskapitalismen med en på arbetarnas industriella sammanslutning byggd produktionsordning, detta under intim samverkan med en genom fri överenskommelse mellan de Lokala Samorganisationerna uppbyggd socialistisk förvaltnings- och distributionsorganisation". Här kräves således skolning för produktionens övertagande, liksom det kräves skolning för övertagandet respektive nyskapandet av samhällsfunktionerna i övrigt. Liksom man genom industriell verksamhet och anpassade aktiöner måste söka tränga in i den industriella verksamhetens problem, måste man också sysselsätta sig med "olika samhälleliga dagsfrågor och angelägenheter av större eller mindre räckvidd" för att skaffa sig erfarenheter "som kunna vara av värde vid ett framtida övertagande av förvaltningsapparaten".

Hittills ha, som stockholmsmotionen framhåller, förhållandena gjort, att våra organisationer mest fått ägna sig åt den rena lönekampen och därmed sammanhängande uppgifter. De ha därigenom utåt kommit att framstå som rent lönepolitiska organ ungefär som de reformistiska organisationerna. Detta måste förändras och den framtida verksamheten måste ges en vidgad ram, hävdade stockholmsförslaget.

Kirunamotionen spinner på samma tanketrådar. SAC "skulle ha varit en social rörelse, men i sitt handlande har den endast varit en facklig rörelse, med uppgifter begränsade enbart till det fackliga området", och den har överlämnat åt andra att syssla med en lång rad av problem, som den bort syssla med. Vidgad verksamhet är därför av nöden.

Kirunamotionens formulering av ett avita förhållande är en smula överdriven. Och inte så litet. SAC har inte uteslutande sysslat med fackliga uppgifter, den har också befattat sig med kulturella och politiska spörsmål. Den har fört en konsekvent kamp mot militarism och krig, vilket ingalunda är ett "fackligt" problem. Den har genom sin press och broschyrverksamhet fört en ideologisk kamp mot idén om "proletariatets diktatur". Den har allt ifrån fascismens framträdande fört en energisk verksamhet för dess bekämpande, varhelst den framträtt, såväl inom som utom landet. Den skapade en imponerande opinionsrörelse i landet i fallet Sacco-Vanzetti. Den var verksam på samma sätt för befriandet av svenska kamrater, som under förra världskriget blivit ådömda hårda straff i Amerika för sin antimilitaristiska inställning. Den var verksam som opinionsbildande faktor i kriget med Abessinien och i det spanska kriget 1936—39. Den har varit verksam i många, många inrepolitiska frågor av skilda slag vid sidan av vad, som kan kallas "facklig verksamhet", och den har varit verksam i många allmänna opinionsrörelser. Och naturligtvis har den framförallt drivit ideologisk verksamhet i form av syndikalistisk propaganda. Och i all denna verksamhet har icke allenast centralorganisationen varit engagerad utan även ett mycket stort antal lokala samorganisationer, speciellt de största och livaktigaste.

SAC har också varit ansluten till ABF och många LS och enskilda medlemmar ha varit aktivt verksamma inom densamma. Många medlemmar ha likaledes varit verksamma inom den konsumentkooperativa rörelsen på respektive orter. Det kan också inför den byggnadskooperativa verksamhet, som nu upptagits av de reformistiska fackorganisationerna, erinras om, att det var syndikalisterna, som togo initiativet till liknande verksamhet för åtskilliga år tillbaka, en verksamhet som skulle kunnat utvecklas i stor skala till gagn för arbetarklassen och våra framtida syften, men som slogs sönder av de reformistiska organisationernas blockader.

Icke desto mindre är den anmärkningen berättigad, att de syndikalistiska organisationernas verksamhet allt för mycket begränsats till det rent "fackliga" området och att detta förhållande innesluter en allvarlig fara för rörelsen, som man måste råda bot för.

Den äldre syndikalistiska rörelsens militanter hade i allmänhet fostrats inom den ungsocialistiska rörelsen. Där hade de fått sin ideologiska skolning och inriktning och den var utpräglat socialrevolutionär. Den syndikalistiska rörelsen bars därför också upp av en idealism, som man icke alltid återfinner numera. Detta konstaterande måste göras, ty det motsvarar verkligheten. Den socialistiska idealismen och hänförelsen har avsvannat och avtrubbats, delvis undanträngts, genom att de "fackliga" intressena kommit att dominera.

Femörespolitiken, för att använda ett känt slagord, är ofrånkomlig. Den är ett uttryck för den nödvändiga kampen inom ramen av det nuvarande samhällssystemet, kampen för att avpressa arbetsköpardömet största möjliga andel av de rikedomar, som frambringas genom arbetarnas produktiva arbete. Den omfattar också strävan efter en förkortning av arbetstiden, som är nödvändig för arbetarklassens kulturella höjande. Den är nödvändig för motverkandet av den ständigt ökade arbetsintensiteten, vilken medför en tidigare förslitning av den mänskliga organismen, vilket i sin ordning medför en tidigare utklassning av arbetarna ur arbetsmarknaden. På många håll är det nästan omöjligt för en arbetare, som uppnått 50 års ålder, att erhålla ny anställning. Och i ti-

der av bristande arbetstillgång få till och med fyrtioåringarna vidkännas samma förhållande. Förkortningen av arbetstiden är vidare berättigad som en arbetsfördelning åtgärd och framför allt som en erövring, som måste tillkomma arbetaren till följd av teknikens allmänna utveckling, genom vilken produktiviteten oavbrutet ökas. "Femörespolitiken" är en nödvändig och ofrånkomlig del av de syndikalistiska organisationernas uppgifter. Men den får lätt en tendens att bli dominerande, och efterhand som den blir dominerande, undantränger den den socialistiska idealism, som måste vara själva grunden för den syndikalistiska verksamheten. Och det är här faran ligger, och det är denna fara, som måste motarbetas.

Det kan icke förnekas, att den syndikalistiska propagandan under en viss period dominerades av kritiken mot den reformistiska fackföreningsrörelsens bristande effektivitet att tillvarata "femöresintressena", dominerade på ett sådant sätt, att man för mycket glömde bort syndikalismens socialrevolutionära uppgifter. Att sätta fingrarna på denna ineffektivitet var både berättigat och nödvändigt, men när denna kritik för mycket undanträngde den socialistiska idealismen, så var den icke enbart av det goda. En till "femörespolitiken" begränsad verksamhet måste få en benägenhet att ensidigt utveckla de mera egoistiska instinkterna. Den kan i sin ensidighet verka dithän, att den framalstrar en rent kapitalistisk mentalitet hos arbetarna. Och där den gör detta, är den absolut av ondo. Människorna måste ha ett ideal att leva och verka för, och utan att arbetarrörelsen fylles av en socialistisk idealism, förmår den aldrig likvidera det bestående och skapa en bättre, en etiskt högre, en rättfärdigare och en broderligare samhällsordning.

Det är väl delvis känslan av detta, som varit motivet för Stockholms- och Kirunamotionernas krav på en vidgad verksamhet, och de böra därför hälsas med odelad tillfredsställelse. Den begränsning av arbetsområdet, var till det finns en viss tendens, måste således brytas och ramen för verksamheten vidgas. Det påpekades under kongressdebatten, att en stor mängd av våra mindre lokala organisationer angripas av tvinsot på grund av bristande ar-

betsuppgifter, just på grund av en för snäv gränsdragning. Det påvisades, hur det kunde finnas många offentliga lokala angelägenheter, där LS kunde ta initiativ eller påverka opinionen och därmed också bryta den isolering, som de reformistiska organisationerna eftersträva att genomföra för syndikalisternas vidkommande. En vidgad verksamhet, som gav de lokala organisationerna flera arbetsuppgifter, skulle därför kunna aktivisera rörelsen i dess helhet.

En del kamrater voro benägna att i detta se en misstänkt tendens till att engagera oss i stats- och kommunalpolitik och de ville vara på vakt mot en sådan tendens. Andra, som accepterade den vidgade verksamheten, sågo i förslagen någonting principiellt nytt. Men något principiellt nytt fanns inte i förslagen. När den syndikalistiska rörelsen har till syfte att åstadkomma en likvidering av kapitalismen och den nuvarande samhällsordningen, när den vill basera produktionen på sammanslutningen av producenter, när den vill ersätta det nuvarande centralistiska systemet med en frihetlig på federalismens principer fotad ordning, så omfattar detta syfte eller mål en omvandling av nästan alla nuvarande samhällsorgan. Om detta är förhållandet, så kan det knappast finnas ett enda samhällsorgan, ekonomiskt, kulturellt eller politiskt problem eller funktion, som kan få vara främmande för syndikalisterna. Det måste ligga i deras intresse att känna till, hur det nuvarande samhällets organ fungera i alla sina olika detaljer. Det krävs, att syndikalisterna tränga in i den nuvarande produktionsordningens mekanism för att kunna ange, hur den framtida produktionsordningen icke skall konstitueras och hur den skall konstitueras. De måste vara insatta i de nuvarande kommunala institutionernas konstitution för att kunna få ett klart begrepp om, hur de skola förändras eller varmed de skola ersättas. Strängt taget får ingenting i det bestående vara dem främmande, för att de rätt skola kunna uppgöra planer för den framtida ordningen. De böra tränga in i alla dagens problem för att kunna öva kritik och motivera förändringar eller nya metoder och principer. Den syndikalistiska rörelsens område är således så långt ifrån begränsat till det "fackliga", att det egentligen icke finns några gränser alls för

dess verksamhet. Syndikalisterna böra därför vara verksamma överallt. Men denna verksamhet skall ske med "egna medel", som motionärerna betonade. Det innebär, att man måste tillämpa den direkta aktionens metoder och vara verksam utanför de kommunala och statliga parlamentariska institutionerna. Det kan därför icke vara tal om, att en vidgad verksamhet "med egna medel" innebär något principiellt nytt för syndikalismen. Tvärtom innebär den bara ett betonande av, att syndikalismen måste vara socialuniversell för att rätt kunna fylla sin uppgift.

Vi befinna oss i en epok, där tidens förhärskande tendens heter centralism. Man kan exempelvis iakttaga en tendens till kringskärandet av kommunernas självmyndighet även i vårt land och hur kommunala funktioner överförs på staten. Statens område vidgas, kommunernas minskas, vilket betyder större makt till staten och minskad frihet för kommunerna. Inom själva statsväsendet finns samma tendens till centralism och den framträder överallt i de olika länderna och kulminerar i *stats-totalismen*. För varje gång man ökar statens myndighet och bestämmanderätt, minskar man i motsvarande grad den personliga friheten, tills denna slutligen helt utplånas i statstotalismen.

Denna frihetsfientliga tendens, som är absolut fientlig mot socialismen och framförallt mot socialismen i syndikalismens gestalt, måste motverkas med alla medel, som kunna stå till buds. Det skulle vara synnerligen önskvärt, om man kunde åstadkomma en massornas egen självverksamhet på alla områden som en motvikt till den tendens, som söker centralisera all verksamhet under staten. Även härutinnan skulle en vidgad syndikalistisk verksamhet på alla livets områden kunna vara till någon nytta. Massornas självverksamhet som en decentralistisk åtgärd mot den frihetsdödade centralismen bör på alla sätt uppmuntras och befrämjas.

Efter en omfattande debatt hänsköt kongressen frågan till redaktionskommittén, för att denna på grundval av den förda diskussionen skulle formulera ett uttalande. Detta uttalan-

de fick i sin principiella del följande formulering:

Som representant för en syndikalistisk samhällsåskådning eftersträvar SAC likvidering av den kapitalistiska samhällsordningen och införandet av en ny produktionsordning på basis av producenternas övertagande av produktionen jämte en därtill anpassad frihetlig samhällsordning. I enlighet med sin syndikalistiska uppfattning eftersträvar SAC att förverkliga detta mål med den direkta aktionens medel och förkastar i konsekvens härmed den partipolitiska verksamheten och partipolitikens bejakande av staten.

SAC:s verksamhet och syften begränsas således icke till uteslutande "facklig" verksamhet eller bara till förbättringar av löner och arbetsförhållanden inom ramen av det bestående, utan är dess syfte genomgripande socialrevolutionärt.

SAC:s lokala samorganisationer såväl som alla övriga organ måste därför vid sidan av tillvaratagandet av arbetarnas intressen som lönarbetare även befatta sig med alla andra samhällseliga spörsmål, intränga i dem och påverka utvecklingen i syndikalistisk riktning. Det bör således icke finnas ett enda samhällsligt spörsmål, som icke angår oss som syndikalister eller som får vara oss främmande. Överallt där vi kunna på det ena eller andra sättet göra en insats måste vi vara verksamma.

Det måste därför också vara en uppgift för oss som syndikalister att överallt söka kontakt med massorna för att påverka dem. Arbetsplatsen är och förblir vårt förnämligaste verksamhetsfält, men vi måste dessutom ta del i alla de olika folkrörelserna: nykterhetsrörelsen, bildningsverksamheten, Kooperationen, hyresgästföreningarna, amatörteaterverksamheten, fritidsorganisationerna, pensionärsorganisationerna, samaritorganisationerna o. s. v. Intet fält får vara oss främmande.

Offentliga spörsmål av olika slag böra intressera oss och vi måste genom påverkande av opinionsbildningen och ingripande i andra lämpliga former göra våra meningar gällande. Vi måste ta initiativ på alla sociala, samhällspolitiska och kulturella områden, då vi därigenom kunna befrämja vår rörelses syfte.

Demokratins väsen

Av Ivar Bergegren

Författaren G. D. M. Cole är känd som en av den engelska s. k. "gillessocialismens" teoretiker. Denna riktning krävde arbetarnas övertagande av produktionen, varvid starka frihetliga och federalistiska synpunkter trädde i förgrunden; den socialistiska varudistributionen skulle enligt denna teori vara statens uppgift. "Gillessocialisterna" ha framlagt väsentliga synpunkter för att motivera en verkligt frihetlig socialism och denna förtjänst måste man också tillerkänna Cole.

Nu gör denne skriftställare åter ett inlägg i debatten — med några bidrag till frågan om krigsmålen. Av gillessocialismens egentliga idéer återstår nu inte mycket: i stället analyserar författaren den internationella utvecklingens perspektiv efter kriget och försöker formulera socialistiska fredsmål. Att hans profetior därvid ofta vila på svag grund, bevisar Coles broschyr om "Krigsmålen", vari han — år 1939 — kräver ett demokratiskt-socialistiskt Tyskland, som skall framgå ur det tyska folkets egen antinazistiska aktion. En sympatisk idé, men dess förverkligande tänker sig författaren skola ske genom ett fortsättande av det chamberlainska flygbladskriget, sådant det fördes i slutet av år 1939. Cole underskattade således den gången avsevärt den nazistiska regimens stabilitet och prestationsförmåga. Visserligen delade han detta fel med alla världens demokrater, socialister, revolutionärer, pacifister och stalinister.

Grundligare behandlar Cole frågan om den revolutionära socialismens fredsmål i sin senaste bok, som bär titeln "Europa, Ryssland

och framtiden". Denna lilla skrift är av utomordentligt intresse för varje revolutionär och socialist; den innehåller en verklig arsenal av både kritiska och konstruktiva idéer, men därjämte också sociala och politiska värdeomdömen, vars motsägelser man stundom skakar på huvudet åt. Jämte vissa tankegångar, som på ett betänkligt sätt tillmötesgå en imperialistisk bolsjevisms spekulationer, innehåller Coles bok å andra sidan de mest lysande frihetliga impulser, som hittills kommit till uttryck beträffande den stora faran för en statstotalitär utveckling efter nazismens nederlag. För den skull lönar det sig att kasta en blick på det lilla arbetet och resumera dess innehåll.

Cole utgår från den uppenbarligen kommunistiska tesen, att kriget fått en ny prägel efter det tyska angreppet på Ryssland. Han bedyrar, att han inte är någon bolsjevik, och det är han verkligen inte, men han understryker, att Ryssland trots Stalin och den officiella bolsjevismen i dag liksom för 20 år sedan måste betraktas som ett socialistiskt land, vars deltagande i kriget måste ge den antinazistiska kampen ett socialistiskt innehåll. Hur mycket man än skulle önska en dylik vändning av motståndet mot Nazi-Tyskland, är det dock synnerligen dunkelt, hur man skall kunna vänta den just av Stalins intervention.

Till frågan om nazismen själv lämnar Cole ett utmärkt bidrag i kapitlet "Kapitalismen och nazisterna". Här vänder han sig mot den tidigare socialistiska tesen, enligt vilken nazismen helt enkelt skulle utgöra det politiska uttrycket för ett visst utvecklingsstadium av den tyska kapitalismen. I själva verket, säger Cole, ingingo nationalsocialisterna en pakt med kapitalisterna: de lovade dem att göra arbetarna vanmäktiga, vilket den avgörande delen av de tyska storkapitalisterna gärna gick med på (Thyssen & Co.); också en mängd utländska kapitalister följde dessa locktoner. Men "den väsentliga drivkraften bakom nazismen var inte kapitalismen, som bara var dess verktyg", säger Cole, "utan rasöverlägsenhetens anda, som kom till uttryck i den hämningslösa imperialistiska aggressionen". "Kapitalisterna blevo den preussiska krigsmaskinens drabant", heter det på ett annat ställe. Att den

preussiska staten med sin specifika militarism och sina imperialistiska maktsträvanden redan före den tyska exportindustrins epok uppträdde i den europeiska historien, är ett faktum, som också socialisterna borde hålla i minnet för att riktigt bedöma vidden av den nazistiska faran.

Trots detta hade nazismen inte kunnat erövrta makten, om inte den kapitalistiska krisen inträffat, och av denna anledning kan endast en socialistisk samhällsordning vara ett eftersträvansvärt mål för nazismens motståndare. Men det är detta de engelska kapitalisterna äro så rädda för; de äro därför benägna att skänka sin sympati åt ett slags ny statskapitalism, som växer upp ur krigsförhållandena och som visserligen berövar dem vissa friheter men räddar profitprincipen.

Europa kan inte återvända till den liberala kapitalismen av den gamla typen, framhåller Cole. Också ett upprättande av en nationellt begränsad statskapitalism måste på grund av konkurrensen mellan staterna leda till ett nytt krig. Till och med en "internationell feodalistisk kapitalism", som i den maximala profitens intresse inskränker produktionen efter gemensamma planer, skulle lida sammanbrott på grund av sin oförmåga att finna marknader: ett överförande av den feodalistiska principen från näringslivet på staten — skapandet av en internationell totalitär "överstat" — skaffar inte detta hinder ur världen och kommer likaledes att leda till krig och revolution. Vi måste därför söka en lösning, som gör slut på den privata profitproduktionen, slutar Cole. För möjligheten av en sådan lösning äro tre faktorer av betydelse: Sovjetunionens styrka vid krigets slut, USA:s ställning i Europa samt de västeuropeiska socialisternas kraft och klara uppfattning. Nu skola vi här bara gå in på första och sista punkten.

Cole sysselsätter sig utförligt med den "socialistiska planekonomin för Europa". Därvid pekar han på det bolsjevikiska Ryssland som förebild. Den ryska planekonomins fel och misslyckanden bero till en stor del på landets isolering och dess ständiga försvarsberedskap, som betingades av de rådande förhållandena,

anser Cole. Efter kriget gäller det att betrakta hela Europa, utan hänsyn till de gamla statsgränserna, som föremål för en enhetlig planekonomi. Europa behöver därför en myndighet, som är utrustad med tillräcklig auktoritet för att genomföra en socialistisk plan. Endast på så sätt kan "Europas kaos" övervinnas.

Europa hade före år 1914 sex stormakter och femton mindre stater. Men efter Versaillesfreden hade antalet suveräna stater ytterligare avsevärt ökat: det fanns bara fem stormakter (på grund av Österrike-Ungerns försvinnande), men 23 mindre stater. Här ligga enligt Cole, åtminstone delvis, orsakerna till det ekonomiska kaos, som räddade under perioden 1919—1939. Den suveräna staten måste avskaffas, kräver han, men tillägger varnande ännu en annan tankegång: hittills fanns demokrati endast inom relativt små förbund. De europeiska folken kunde före 1933 inte bygga upp någon verklig demokratisk ordning på sina territorier. Betyder detta, att mänskligheten i framtiden måste falla offer — om inte för kapitalistiska jättemonopolister, så för raffinerade moderna politiker, som statligt dirigera folken genom den tekniska propagandans medel i stället för att söka uppfostra dem till demokratisk kontroll?

Här målar Cole redan den nya totalitära statens djävul under socialistisk flagg på vägen och utropar: "Vi måste lära oss att kontrollera detta vidunder, annars kommer det att göra oss till sina slavar." Enligt Cole föreligger den stora faran, att denna nya övernationella ordning blir så centralistisk, så byråkratisk och så ohanterlig för vanliga människor, att ett verkligt demokratiskt inflytande på den övernationella statens handlande är omöjligt. Cole hör emellertid till det lilla antal socialister, som i likhet med syndikalisterna i rätt tid inse denna oerhörda fara.

Vi måste av utrymmesskäl avstå från att ge en resumé av Coles "Överblick över den sociala moralen". Jämte många intressanta idéer kommer där hans enligt vår åsikt alltför optimistiska uppfattning av det bolsjevikiska Ryssland åter till uttryck. Förträffliga idéer och uppslag innehåller kapitlet om "Nationalism och ekonomisk ordning", där författaren

lämnar en radikal kritik av det nationalistiska vanvettet. På grund av den förhärskande nationalismen utgjorde Europa år 1939 enligt hans mening "en ekonomisk monstrositet"; det var ett tillstånd, som kanske skulle uppstå, om samtliga delstater i USA helt plötsligt skulle börja föra sin egen "suveräna" politik, vilket ingen människa kan föreställa sig; — för Europa var detta vanvett "normalt". Det är enligt Cole nödvändigt, att de av Hitler förtrampade och exploaterade europeiska folkens naturliga nationella känslor bringas i samklang med idén om hela världsdelen framtida ekonomiska enhet — annars har allt varit förgäves och det gamla kaos skulle åter bryta fram. Idén om en övernationell ekonomisk enhet eller rättare sagt olika övernationella enheter av detta slag måste också utsträckas till de övriga världsdelen. Dessutom gäller det att i samma anda taga itu med det koloniala problemet: folkens frigörelse, de efterblivna rasernas fostran till självstyrelse och deras indragande i de internationella ekonomiska systemen. Visserligen ligger saken i praktiken så till — och det inser Cole klart och tydligt — att de antinazistiska revolutionerna, som komma att utbryta i Europa mot krigets slut, under alla omständigheter måste få en vittgående nationell karaktär; även som socialist får man inte ignorera och avvisa denna revolutionens drivkraft. Socialisterna böra enligt Coles uppfattning deltaga i dessa strider mot de utländska förtryckarna, men samtidigt företräda kravet på internationellt samarbete i ett nytt Europa. Endast en ny tvekan hos den europeiska socialismen skulle kunna bli orsaken till en ny epok av europeiska nationalistiska utvecklingar.

Fastän Cole upprepade gånger med skärpa framhåller den ryska bolsjevismens negativa sidor, är han likväl av den uppfattningen, att en framtida europeisk planekonomi skall försiggå i intimaste kontakt med den nuvarande Sovjetunionen. Det nuvarande ryska näringslivet är i författarens ögon en ekonomisk ordning, som vilar på det offentliga intressets grundval, och däri ligger ett stort framsteg gentemot Västeuropa. Han erkänner öppet, att det ryska systemet i politiskt avseende i hög

grad vilar på angiveri och spioneri mellan de egna undersåtarna — grundvalen för varje diktatur. Han säger t. o. m., att Gestapo har bildats efter ryskt mönster. I Ryssland existerar den "faran", att marxismen kan upphöjas till allmän dogm, skriver Cole, — vilket man finner vara alltför försiktigt och hänsynsfullt formulerat. Men alla dessa fel förklarar Cole huvudsakligen bero på tvenne orsaker: också det nuvarande Ryssland lider ännu alltjämt under den tsarryska traditionens misstag och landets isolering har hindrat en fri utveckling, — man kan naturligtvis medge, att det ligger sanning i de båda argumenten. Det väsentligaste förefaller oss likväl vara, att Sovjetunionens ledare — Lenin såväl som Stalin — utgå från en principiell diktatorisk, skarpt centraliserad uppfattning av socialismen. Där om säger Cole inte ett ord. Men han framhåller, att den västeuropeiska socialismen inte kan och bör övertaga den bolsjevikiska uppfattningen utan måste utarbeta en annan uppfattning av den socialistiska samhällsordningen, som står i samklang med hela den västerländska kulturens liberala, frihetliga traditioner. Detta krav uppfylles dock knappast, om den europeiska kontinenten efter Coles recept indelas i tre olika sovjetenheter efter ryskt mönster eller rentav helt och hållet anslutes till Sovjetunionen, vilket han på fullt allvar framställer som möjligt.

De egendomliga oklarheterna och motsägelseerna i Coles uppfattning komma allra starkast till uttryck i hans kapitel om Tysklands roll i ett framtida Europa. Alldeles bortsett från den tyska socialdemokratins fel och underlåtenhetssynder under Weimarrepubliken, förklarar Cole, passade den så att säga liberala republiken inte till tyskarnas politiska karaktär. En kommunistisk lösning hade kanske varit mera lämpad för Tyskland, menar Cole. I varje fall hade det då skett en skarpare brytning med Västeuropa. Enligt tingens läge och med de tyska massornas givna politiska anlag måste den blivande tyska revolutionen i varje fall vara en sovjetrevolution, varmed författaren alldeles uppenbart menar en auktoritär-kommunistisk. Hos tyskarna finns ingen medfödd anarkism, säger Cole beklagande. Syndi-

kalismen och med denna besläktade rörelser ha inte funnit någon naturlig genklang i Tyskland, tillägger han. Och om tyskarna nu införa sovjetkommunismen (Cole menar den bolsjevikiska kommunismen), måste man befara, att de därvid komma att gå mycket grundligt till väga, "förskräckligt grundligt i många avseenden", säger författaren. "Jag önskar inte att så sker...", tillägger han. Cole önskar den tyska republiken som ett led i den liberala västeuropeiska kulturen, men hyser ingen förhoppning i detta avseende för den närmaste framtiden.

Till dessa pessimistiska betraktelser sluter Cole ett glänsande kapitel om "Demokratis väsen". Demokrati betyder alla medborgares rätt till medbestämmande vid gestaltandet av det allmännas öden. Men demokratin är å andra sidan mera än vanligt majoritetsvälde: snarare måste varje man och varje kvinna kunna manifesteras sin egen vilja och ha möjlighet att värva andra för sina uppfattningar samt att deltaga i de offentliga angelägenheterna i en form som motsvarar deras egna behov. Betingelser härför äro yttrandefrihet, organisationsfrihet o. s. v. Coles idéer komma här anarkismen nära och han uttalar verkligen i detta sammanhang: "Min uppfattning om demokratin vänder sig emot alltför mycket ordning (tidiness) och alltför mycket byråkratisk reglering i alla saker. "Jag tror, att varje god demokrat är ett stycke anarkist, när man närmare granskar honom", säger han.

Efter detta konstaterande yttrar Cole: Demokratin innefattar "kamatskap, vänskap och broderskap; hjärtlighet" — inte bara kyligt erkännande av medmänniskan. Det är orsaken till, att verkliga demokratier antingen måste vara helt små eller åtminstone uppdelade i små enheter. När mänskliga kollektiver bli alltför stora, mista de mänsklighetens och demokratin andas; i dess ställe kommer demagogi, som är något helt annat. Människan blir ensam och isolerad och till sist följer hon dens röst, som ropar högst och som leder hela gemenskapen som en boskapshjord. På löpande band fabricerade massidéer träda i stället för egna idéer... Så var fallet med fascismen, men också med det system, som fascisterna

kalla "plutokrati". Till och med kommunism i denna stil är möjlig. Men demokrati kan det inte mera bli tal om.

Det vanliga parlamentariska representations-systemet är enligt Cole intet verktyg för sann demokrati, — däri misstogo sig det nitonde seklets demokrater. Ju större staten är, desto mindre blir med detta system kontakten mellan representanter och representerade. Alla människor bilda oändligt många små samhällen inom det stora samhället. Man kommer härvid att tänka på Landauer, som definierade den fria socialismen som "ett förbund av förbund av förbund". Det uppstår, säger Cole, "de klubblösa klubb", en sammanslutning av människor, som inte tillhöra någon sammanslutning. Otaliga sammanslutningar uppstå för alla slags ändamål: förströelse, undervisning, reformatoriska, revolutionära och religiösa, ekonomiska och sociala syften, associationer av alla slag och storlekar, och deras samverkan är demokrati. Helt liknande tankar uttrycker den engelske diktaren J. B. Priestly i sin sympatiska nya bok "Out of the people". Kunna vi hysa förhoppning om, att en ny "associativ", på något sätt federalistisk uppfattning av demokratin står i begrepp att bildas? När Cole i detta sammanhang slutligen säger: "politik för politiker: det är demokratin senaste korruption, som förstört marken under dess egna fötter", så kan varje frihetlig socialist av fullaste hjärta instämma med honom.

Också i England, säger Cole, består den verkliga demokratin inte huvudsakligen i de parlamentariska institutionerna och den lokala styrelsen, utan i tusen "fellowships" av engelska män och kvinnor, som finnas över hela landet och som utgöra dess liv — sällskap, klubbar, kyrkoförsamlingar, föreningar o. s. v. "Dessa sammanslutningars nät ger det engelska livet mycket mera demokratisk fasthet än en utomstående skulle kunna förmoda, sedan han provat våra val- och parlamentsinrättningar", heter det hos Priestly i detta sammanhang. Han har absolut samma uppfattning som Cole. Demokratin kommer enligt Priestly inte av de statliga institutionerna utan "out of the people" (ur folket självt), det är hans teori. Detsamma

säger Cole. Hans uppfattning om demokratin går på något sätt tillbaka till den amerikanske diktaren Walt Whitman, som besjunger "Människans kärlek till kamrater", och tilltalar demokratin med "Min hustru". Och man erinrar sig Krapotkin, när man läser hos Cole, att de moderna sammanslutningarnas betydelse sammanfaller med den äkta kristna etiken, sådan denna kom till uttryck i de medeltida gillenas anda, vilken för honom är "det mänskliga broderskapets verkliga anda". Men vi kunna, säger han, varken "återvända till Metusalem" eller fostra en övermänniska. Den moderna tekniken, den moderna produktionens jätteorganisation, världshandeln etc. äro fakta, med vars hjälp vi kunna inrätta livet bekvämt för oss. Men vi måste på samma gång bevara vår självbestämmanderätt, i det vi söka efter medel att bygga upp samhället på små enheter som inta "en funktionell plats" i detsamma och på så sätt motverka det kollektiva livets byråkratisering. Verkstads- och lokala sammanslutningar äro för Cole sådana naturliga celler inom en frihetlig modern demokrati; utan dem är till och med fackföreningen ingenting annat än en byråkratisk koloss. Dessa smågrupper måste bilda samhällets grundval "med rätten att diskutera och besluta om alla ting under solen".

Författaren använder här också ordet "sovjeter" (råd) i dess rätta betydelse: "Sovjeter — nu har jag begagnat detta ord", säger Cole. "Sovjeter sådana de i Ryssland uppstodo överallt i revolutionens morgon. Sovjeter, som direkt uttrycka små gruppers gemensamma hållning i alla viktiga livets frågor. I vilken omfattning sådana sovjeter i dag äro verk samma i Sovjetunionen, vet jag inte (!) men jag tror... Och jag vet, att de existerade i den ryska revolutionens morgon och vid den tiden voro det säkraste uttrycket för dess demokratiska själ." Vilket utan tvivel är riktigt. Det förblir likväl obegripligt, hur Cole ena gången kan begagna begreppet "sovjet" som uttryck för auktoritär diktatur-kommunism, den andra gången i dess verkliga demokratisk-federalistiska mening. Absolut frihetligt präglad, han begreppet sovjet på ännu ett annat ställe, där han frågar sig, hur arbetarna i ett från nazismen befriat efterkrigseuropa skola

återuppbygga sina organisationer. Det är en svår uppgift, menar han, och säger: de förstörda fackföreningarna, kooperativa föreningarna etc. kunna inte på en dag eller en vecka byggas upp på nytt, men det kan man göra med sovjeterna. Cole tänker sig således en pånyttfödelse av de europeiska arbetarorganisationerna i ett improviserat sovjetsystems anda — en tanke som är tusen gånger mera sympatisk än den beryktade plan, som uttänktes av tyska socialdemokrater, vilka vilja överta den nazistiska "Arbetsfronten" genom kommissarier och påbjuda tvångsmedlemskap i densamma.

Cole är trots sina ryska sympatier alltjämt den gamle gillnessocialisten, då han säger: "Jag försäkrar, att i dessa tider av gigantiska statsbildningar och en produktion i jätteskala kan medborgaren fostras till politiskt medvetande endast genom att bilda små lokala grupper av territoriell och ekonomisk art, enär *endast* sådana grupper ha karaktären av omedelbar, direkt demokrati på grundval av personlig kontakt och personlig diskussion, intim ömsesidig kännedom och ömsesidig uppfattning av de små, omedelbara problemen. Endast detta är demokratins säkra grund, — om denna är given, så kunna vi — tror jag — utan risk uppföra så höga skyskrapor vi behaga."

Efter Krapotkin och Landauer har på 1900-talet kanske ingenting vaekrare av verkligt frihetlig inspiration skrivits än detta. Cole sammanfattar sin skrift med följande krav: socialisterna måste i framtiden lära sig tänka övernationellt, demokratiskt och realistiskt. Realistiskt skall inte vara liktydigt med opportunistiskt — ty det skulle innebära oklarhet i fråga om målen. Realism innebär, att socialismen skall acceptera den västeuropeiska kulturens förhandenvarande och historiskt givna moral — en väsentligen liberal, från personligheten utgående moral — och försöka utveckla den. Den skall bygga på den kristna etiken, vilken inte innebär att den kristna teologin nödvändigtvis måste erkännas. Men det gäller att förstå, att människorna ha ideal, säger Cole, och endast genom att deras idealism får fritt utlopp, kan socialismen få kött och blod. Vad vi behöva är en "broadminded, tolerant socialism", en stort upplagd, vidhjärtad och tole-

Arbetarklassens del i realpolitiken

Av Karl Mörne

I.

”Ännu ett sådant världskrig — och utsikterna för socialismen ligga begravda bland det imperialistiska barbariets spillror.” Detta skrev Rosa Luxemburg i sin kända Juniusbroschyr år 1915, det första världskrigets andra år. Hur skulle hon, ett av de mest klarsynta och skarpskurna huvuden den socialistiska internationalismen hittills frambragt, i dag bedöma socialismens chanser, i dag då det andra världskrigets fjärde krigsår ligger framför oss i all sin enerverande ovisshet?!

De socialister, som under förra kriget arbetade för socialismen och den skamfilade, vanhedrade arbetarinternationalens återuppbyggande under betryggande former, de, som då

rant socialism. Denna önskan dela vi med Cole — men vi tro i motsats till honom, att en kommande socialism kommer att gestalta sig så mycket mer ”vidhjärtad” och ”tolerant”, ju mindre inflytande Stalin kan utöva på den.

Utän tvivel är Coles nya verk ett väsentligt bidrag till antifascismens stora idédiskussion. Vi frihetliga socialister måste vidare utarbeta dess impulser och uppslag liksom också Priestlys idéer, vissa tankegångar av Eastman, Parke och andra skriftställare, vilka ur den marxistiska socialismens kritik och analysen av nutidsproblemen söka härleda element till en ny såväl socialistisk som frihetlig totaluppfatt-

samlades i Zimmerwald, voro icke ännu underkunniga om den kapitalistiska reaktionens och kontrarevolutionens slagkraft i dess nazifascistiska utformning. Visserligen arbetade en del av dem även då under illegala förhållanden, men deras motståndare, den borgerliga och feodala regimen, hade långtifrån det fasta grepp om massorna-undersåtarna, som det andra världskrigets nazifascistiska upphov ha eller åtminstone bruka skryta med. Med andra ord: eftersom fascismen och nazifascismen först äro svar från den borgerligt-reaktionära statens och den kapitalistiska klassintressentens sida på socialismens misslyckade genombrotsförsök, ha massorna — besvikna som de voro av de socialistiska partiernas fåfänga försök att gripa makten — mycket lättare kunnat förvandlas till bönder i statskapitalismens brutala schackspel. Socialismens existenskris har blivit verklighet, först sedan de revolutionära arbetarrörelserna gått bet på uppgiften att organisera ett socialistiskt samhälle och att slå ner kapitalismen. Först sedan socialdemokratin, efter 1918, omvandlats från ett massparti, ett slags stat inom staten, till — själva statens myndighet eller i alla fall identifierat sig med den, har socialismen återigen kunnat degraderas till ett spörsmål så att säga i samhällets bottenvåning. I den mån nazi- och pseudosocialismen lagt sina bojor på en hel del länder, där förut en livlig revolutionär arbetarrörelse varit verksam, har den äkta, revolutionära socialismen trängts undan till defensen.

Den frihetliga socialismen måste vara ett levande led i en progressiv tidsströmning; den kan inte leva isolerat från den eller nöja sig med det stereotypa uppreparandet av en marxistisk utvecklingsfilosofis fraser, vilken lekande lätt ”löser” alla övergångsproblem med sin stela klassteori. Socialismen behöver nya motiveringar, nya formuleringar i frihetsidéns anda och ingenting vore mera tragiskt än, om vi trodde, att vi redan nu ägde färdiga trollformler för mänsklighetens omvandling. Frihetliga impulser och uppslag finns det gott om i de senaste årens litteratur, vi måste uppta dem och sammanföra dem till en ny frihetlig-socialistisk idé-syntes.

Det andra världskriget självt vore otänkbart utan socialismens fullkomliga nedrustning vid tiden för dess förberedelse och utbrott. Socialismen har ganska grundligt "omvärderats" och är på sina håll knappast igenkännlig under alla sina ansiktsmasker. Ja, den har, under nazifascistisk ledning men även under benägen medverkan från stalinisthåll, urartat till rena upptåg, till maskerad och paradoxer. Arbetarklassen anvisades i dessa pseudosocialistiska upptåg endast rollen av statist och hejarklack. Ty även arbetaren i det moderna nazifascistiska samhället är endast en stackars statsträl utan varje inflytande på samhällets gång. Och vem vill påstå, att arbetaren i de urvattnade borgerliga demokratierna, i röstsedeldemokratierna och folkhemmen, utgör en demokratisk tungvikt —? Nej, även här är han endast lättvikt. Han väger fjäderlätt mot de statskapitalistiska tendenserna, mot byråkratin och regeringens auktoritära välde och åthävor.

Men varken den socialdemokratiska "segervissheten", eller dess självbelåtenhet med de en gång vunna positionerna, eller nazifascismens yrsel över att ha "övervunnit" vad den kallar för marxismen — vilket falsarium i själva verket avser den revolutionära arbetarrörelsen — är det minsta bevis för socialismens slutgiltiga knockout. Visserligen är det fullt riktigt — och det vore ödesdigert att vilja blunda för ett dylikt faktum — att "bland det imperialistiska barbariets spillror" även utsikterna för socialismen ligga djupt nergrävda i de falska förhoppningarnas grus. Men även det andra världskriget är ett klart uttryck för det borgerligt-kapitalistiska samhällets oredda och oförmåga att lösa den sociala frågan på ett för samhället tillfredsställande och för dess medborgare betryggande sätt.

Och här ligger i själva verket roten för socialismens permanenta livskraft och aktualitet. Den del av den svenska socialdemokratin, som på allvar hyser den åsikten, att den svenska demokratin, fränsett vissa skönhetsfläckar orsakade av kris och krig, är så "hygglig" den bara kan vara och rymmer inom sig alla element till stadigt framåtskridande (så läste vi t. ex. i en valartikel i Soc.-Dem. i september i år), står i själva verket fullkomligt

främmande för det moderna samhällets faktiska utveckling. Dessa belåtna demokrater och reformister ge sig sken av att förstå, att, bara kriget är överstokat, "utvecklingen" skall gynna folkhemmets socialoptimistiska struktur. Löjligen i denna övertro försumma de med berätt mod att förbereda arbetarklassen på, att det än en gång skall komma att stå strid kring socialismen. Ty det är väl ingen, som går och tror, att blotta segern över nazifascismen i och för sig garanterar socialismens framtidsutsikter. Så mycket är givetvis riktigt, att denna de allierades seger frigör utomordentligt viktiga krafter och skapar en hel mängd lyckliga förutsättningar för socialismens genomförande. Men man får vara förvissad om, att både den borgerliga reaktionen och dess socialdemokratiska samarbetskumpaner komma att göra allt, vad som står i deras makt, för att — än en gång — förhindra den socialistiska revolutionen.

I stället skall än en gång *realpolitiken* framstå som "den enda framkomliga vägen". Under

Helvetet öppnas.

firmabeteckningen "realpolitik" har den regerande socialdemokratin vunnit inträde i den borgerliga regimen. Det är skäl att se upp med, vad som döljer sig bakom den hyggliga och, till sitt yttre, respektingivande attityden.

II.

Realpolitiken har givetvis många förespråkare — och många motiveringar. Det beror helt enkelt på å *vilkas vägnar* den omsättes i verkligheten! Den kan vara ett förkläde för storkapitalistiska intressen, för genomförande av statskapitalistiska program, — men under omständigheter också ett förkläde för "antikapitalistisk längtan". Versailles-politiken förordades av en del av den franska politikens och militärstabens ledning som synnerligen realistisk, men även den s. k. noninterventionens *lögn* hyllades av själve folkfrontspolitikern Léon Blum som realitetsbetonad. I själva verket var den ju — vilket inte borde vara något nytt för denna tidskrifts läsare — den mest kapitala dumhet, bluff och förbrytelse mot världsdemokratis intressen, man kan tänka sig. Slutligen predikar ett helt gäng överlöpare från Hendrik de Man och Doriot till Quisling och "herostratiskt ryktbare" Flyg godkännandet av tysknazistiskt världsherravälde ävenledes som enbart realistiskt. Realpolitiken är sålunda det enhetliga, för att inte säga kollektivbegreppet för — mycken politisk djävulskap. Och ändå skänkes ordet och begreppet realpolitik en övermaga stor aktning inom samhället. Vilket onekligen kan förklaras med att *realpolitiska motiv* äro politikens, samhällstänkandets och samhällsstyrandets egentliga drivkrafter — även om de sedan framträda i förvrängd utformning.

Även den revolutionära arbetarpolitiken har således alltid utgått från *sin* realpolitiska position. Och det andra världskriget ställer förnyade krav på den i samma realpolitiska, samhällsviktiga ämne.

Vilken del hade, har och kommer arbetarklassen att ha i realpolitiken? Att ställa den frågan heter att uppkasta mångskiftande spörsmål. Men vad vi här ämna fästa oss vid är i första hand konstaterandet av ett faktum, vilket sedan rymmer en del konsekvenser. Näm-

ligen det faktum att arbetarklassen både haft och har sin dryga del i statens och samhällets realpolitik, sålunda även i den reaktionära nutidspolitiken. Det kan enligt vår åskådning endast verka förlamande på den del av arbetarklassen, som förblivit sund — den del som går och bidar sin tid för återupptagande av den socialistiska revolutionens krav — att vilja framställa arbetarfolket, de löntagande, egendomslösa skikten inom samhället som blott objekt för den nazifascistiska, totalitära eller den krisdemokratiska, auktoritära staten. I själva verket har arbetarklassen — en gång kastad ur sadeln, när konjunkturen för socialistisk omvandling var över efter förra kriget — icke bara *tolererat* olika reaktionära tilltag från sina politiska dödsfienders sida, den har för sin del *medverkat* i att både grundlägga och stadfästa demokratins nedrustning och den totalitära statsmyndighetens övergrepp och slutliga hegemoni.

Det är visserligen riktigt, att det moderna produktionslivet i synnerligen hög grad *bevärnar* arbetarklassen och *predestinerar* den till aktivt ingripande i stat och samhälle. Inte ens nazifascismen har till fullo kunnat kväva löneslavarnas makt: politiskt steriliserat utgör folket i fabriken för den stat, som hyllar sig till krigsguden, ändå en oerhörd stormakt. Det är, som en svensk författare nyligen påpekat, i största utsträckning ett *fabrikernas krig*, som utkämpas på alla fronter, och ett sådant krig är ju i alla händelser *beroende* av just det arbetande folkets arbetsinsats, men också av dess samhälleliga aktivitet i allmänhet. Betecknande för den aktuella situationen är just den ödesdigra klyfta, som uppstått på grund av arbetarklassens och den socialistiska politikens reträtt under de senaste åren: att arbetarna i politiskt avseende äro snarare en *quantité négligeable*, eftersom nazifascismens ledarevälde eller röstsedeldemokratins rutinerade yrkespolitiker (som bägge representera *det beständes konservering*) frantagit dem initiativet, men att de likväl ekonomiskt och produktions-tekniskt utgöra *ett det moderna samhällets bälverk*. När en troligen tysk emigrantförfattare för några månader sedan i den amerikanska tidskriften "Current History" granskade spör-

målet "Tyskland efter kriget" och härvid föreslog en del reformprojekt, kom han — mycket betecknande — till den slutledningen, att "de tyska arbetarna efter kriget troligen äro den enda medborgargrupp, som aktivt kommer att kämpa för demokratin". Även här ha vi ett belägg för, att varje demokratisk realpolitik är tvungen att bygga på de möjligheter och förutsättningar, *en aktiv arbetarklass* utvecklar respektive medför i samhället — och därmed i samhällets *revolution*.

Men det är en föga tilltalande truism att utan vidare vilja "utnämna" arbetarklassen till den sociala realpolitikens självklara representant. Vi måste göra klart för oss, att arbetaren genom sin delaktighet i antingen den nazifascistiska eller den reformistiska realpolitiken komprometterat sig — åtminstone med avseende på den revolutionära socialismens krav. Och efter alla de påtrykningsmedel, som den totalitära staten haft till förfogande och med vilka den mäktat att totalt förslöa de statsträlände massorna, samt efter alla de illusioner, vilka å reformismens vägnar ingjutits i folkhemsstatens arbetarrepresentation, vill det samnerligen en socialistisk skärseled till för att återvinna arbetarklassen för socialismens *revolutionära* målsättningar. Denna utgångspunkt — som i sin tur utgör ett realpolitiskt centrum att koncentrera sig på — få vi aldrig lämna ur sikte, när vi söka utstaka socialismens närmare framtid.

III.

Att uttala det faktum, att arbetaren, som blivit den totalitära statens teknokratiska redskap och produktionens samt framförallt upprustningens träl, och tillika den arbetare, som av den reformistiska byråkratin låtit avhända sig sitt klassmedvetande, båda svikit den mission socialismen tilldelat dem — är inte någon moralisk förkastelse utan fastmera ett värdeomdöme baserat på vissa objektiva, historiska omständigheter. I den mån det andra världskriget verkligen rymmer en del "ideologisk" innebörd, gäller det för "frihetsfronten" först och främst att förkovra demokratin — den politiska, sociala och etiska demokratin — till samhällsfredens och världsfredens fromma.

Det är oss inte bekant, huruvida plutokratkretsarna i de länder, som i dag gilla de allierades krig, även känna sig dragna till exempelvis Atlantdeklarationens frihetscharta. Men så mycket veta vi, att axelregimerna *frukta* frihetsfrontens seger: ty denna seger betyder ett utplånande av det nazifascistiska väldet. Och den nazifascistiska propagandan kan jama så mycket den vill och vräka ur sig mer eller mindre originella kvickheter om demokratiernas hopplösa belägenhet. Att de allierades krigföring till en del stödes och är beroende av vissa kapitalistgrupper i de resp. länderna är en sak (vilken förresten inte alls ställer nazifascismens statskapitalistiska maskineri i någon skönare dager!), men en annan och mycket betydelsefull sak är, att den frihetsfront, som tror och hoppas på demokratins sak och som ger sina liv för friheten, finns till! I de allierades trettio miljonersarmé ingår även den del av arbetarklassen och den del av intelligensen, som vill slå ett slag för den sociala, den socialistiska demokratin! Och även bland axelarméernas uniformerade och civila soldater — för att inte tala om befolkningen i de ockuperade områdena — befinner sig en kanske inte så helt liten procent, som i verkligheten tillhör frihetsfronten och bara väntar på det ögonblick, då det imperialistiska kriget förvandlas till inbördeskrig, till social revolution mot förtryckarna.

Alla dessa kämpar på frihetsfronten — fast än så länge uppdelade i fientliga arméer och förhyrda åt den eller den nationalismen — skola i sinom tid *kräva* att få bidra till den demokratiska realpolitikens utformning. De önska inte — såvida de tillhöra anti-axeln — en seger för segerns skull, utan de eftersträva den individuella och sociala frihetens befastande. Vad massorna i axelarméerna och på Hitlers och Mussolinis hemmafront önska och eftersträva, därom veta vi i dag ytterst litet. Men i den mån de inte stupa eller förlisa i det totalitära träsket, där individens självmedvetande systematiskt mördas, kunna vi ta för givet, att även Hitlers och Mussolinis undersåtar skola tändas av frihetsropet efter långa år av ohygglig träl-dom och minnesförlust. Det är förresten en företeelse, som gärna förbigås med

tysthet av både den officiella allierade propagandan och reformister, som på sin höjd orka med ett socialliberalt program: både i Tyskland och Italien kommer kontrarevolutionen, vilken hittills suttit i högsätet, att utlösa en uppgörelse av grundläggande revolutionär karaktär. I den mån axelfolket verkligen, som det lovats dem från allierat håll, skola behålla sin rätt till självbestämmande och själva få se om sitt — hittills så försummade — hus.

Vi anse således, att det främsta bidrag, arbetarklassen, när den en gång repat sig både från reformistisk slöhet och från alla motgångar, den hade att utstå (och tillika var skyldig i) under den nazifascistiska respektive totalitära reaktionens piska, kan prestera i verkligt realpolitisk anda, är att gripa *initiativet till världens och det respektive samhällets demokratisering*. Realpolitiken är ju, som själva namnet säger, ett företag som omedelbart knyter an till realiteten, till verkligheten. De allierades seger, och även Rysslands uthållighet mot motståndarens fruktansvärda slag, är i högsta grad beroende av arbetarklassens deltagande. Om de bland arbetarklassen, som ha klart för sig, att de allierades seger i och för sig icke garanterar varken demokratins eller frihetens (socialismens) seger, kunna göra sitt inflytande gällande, så att återigen ett klassmedvetet socialistiskt, aktionsberett skikt träder fram i syfte att *förverkliga* socialismens lovande samhällsordning, då har hela världens arbetande folk och den del av intelligensen, som sluter sig till det, väldiga och enbart realpolitiska samt tillika samhällsgagneliga uppgifter framför sig. *Arbetet för freden* — som bara är en annan aspekt i demokratiseringssträvandena — är främst det arbetande folkets sak och så ungdomens, som ju är tvungen att börja på nytt, där de gamla och deras ruttna samhälle svikit. I detta ögonblick blir den demokratiska realpolitiken — som inte är sig själv nog utan bör ha *socialismens* mål framför ögonen — till en levande verklighet. Ett nytt samhälle kan endast växa fram ur de arbetande klassernas uppbåd, de klasser som hittills bara sett baksidan av krossade — demokratiska, socialistiska — illusioner. Borgarklassen kan då knappast längre framträda

som demokratins apostel — och nazismens följe har en gång för alla förverkat rätten till att representera revolutionerande socialistiska böjelser, eftersom dess socialism bara varit ett annat uttryck för *kaos*. Men även det liberal-kapitalistiska samhället framstår som enbart kaotiskt, ty på dess spillror reste sig en tid det statskapitalistiska, totalitära slavsamhället. Den sociala revolutionen, som blir nödvändig efter 1900-talets olika strandade försök att — undgå socialismen, måste i sin tur bli total, men den måste samtidigt genomföras i *frihetlig* anda. Arbetarklassens del i denna revolution är given: varken den nazistiska pseudosocialismen eller den liberalkapitalistiska efterdyning, som kallar sig folkhemsdemokrati, har förmått *frigöra* det arbetande folket; klassamhälle och antisocialistisk politik ha präglat bägges samhällssystem.

Produktionsliv och samhällsdaning gör arbetarklassen till en fullt självständig del i det nya återuppbyggnadsarbete, som stundar. Inte kan den längre nöja sig med att vara blott en kugge i eller ett redskap åt samhällsmaskineriet. Just emedan arbetarklassen efter kriget mycket mera utpräglad än tillförne blir till en *samhällsdanande* faktor, tillfaller den en historiskt motiverad ledande roll i den enda tänkbara realpolitiken efter två fruktansvärda världskrigs och en olycksalig mellanperiods erfarenheter och lärdomar: demokratisering uppåt och neråt, som i sin tur först lägger grunden till socialismens genomförande.

Givetvis kan inte arbetarklassen vänta med förberedelserna till detta ansvarsfulla planläggningsarbete till efter kriget. Det finns ännu en liten glimt av internationell arbetarrörelse kvar, och i de länder, som hylla sig till den allierade krigföringen, börjar arbetarklassen röra på sig. Socialismen framstår endast i borgarklassens och dess nazistiska hjälptruppers befängda propaganda som ett fult spöke. Och socialismen är inte heller ett historiskt minne eller ett värdigt ämne för spekulativa betraktelser av söndagsskolekaraktär. Om nu civilisationen överlever det andra världskriget — och sålunda arbetarklassen, de socialistiska rörelserna, eller, i de förkvävda länderna, den anti-kapitalistiska och frihetliga längtan —, då be-

Nazismen en fara för kapitalismen?

Av Sverre Bjurman

I till september 1939 fanns det folk, som ännu betraktade Hitler som kapitalismens självutkorade beskyddare mot socialismen. Men i den månaden hände det någonting. Fritz Thyssen flydde från Tyskland och brydde sig inte om att återvända. Thyssen — mäktig ägare av järnverk och kolgruvor, Thyssen — den man vars miljoner förhjälpde nazismen till en blomstrande utveckling. Thyssen — som så länge varit symbolen för den privata företagsamhet, vilken gassade sig i hitlerismens solsken, var tvingad att söka en tillflykt i Schweiz liksom den ödmjukaste och svagaste judiske flykting. Han lämnade bakom sig sina anläggningar, sina fabriker, sina pengar. Han var glad, att han kom undan med livet.

Men vad hade hänt? Hade Thyssen konspirerat mot sin forne protegé? Alls inte. Han var fortfarande en tysk patriot, han var fortfarande en lojal nazist. Men han hade plötsligen genom ödets ironi blivit ett offer för det system, han hjälpt till att skapa. Han hade

---

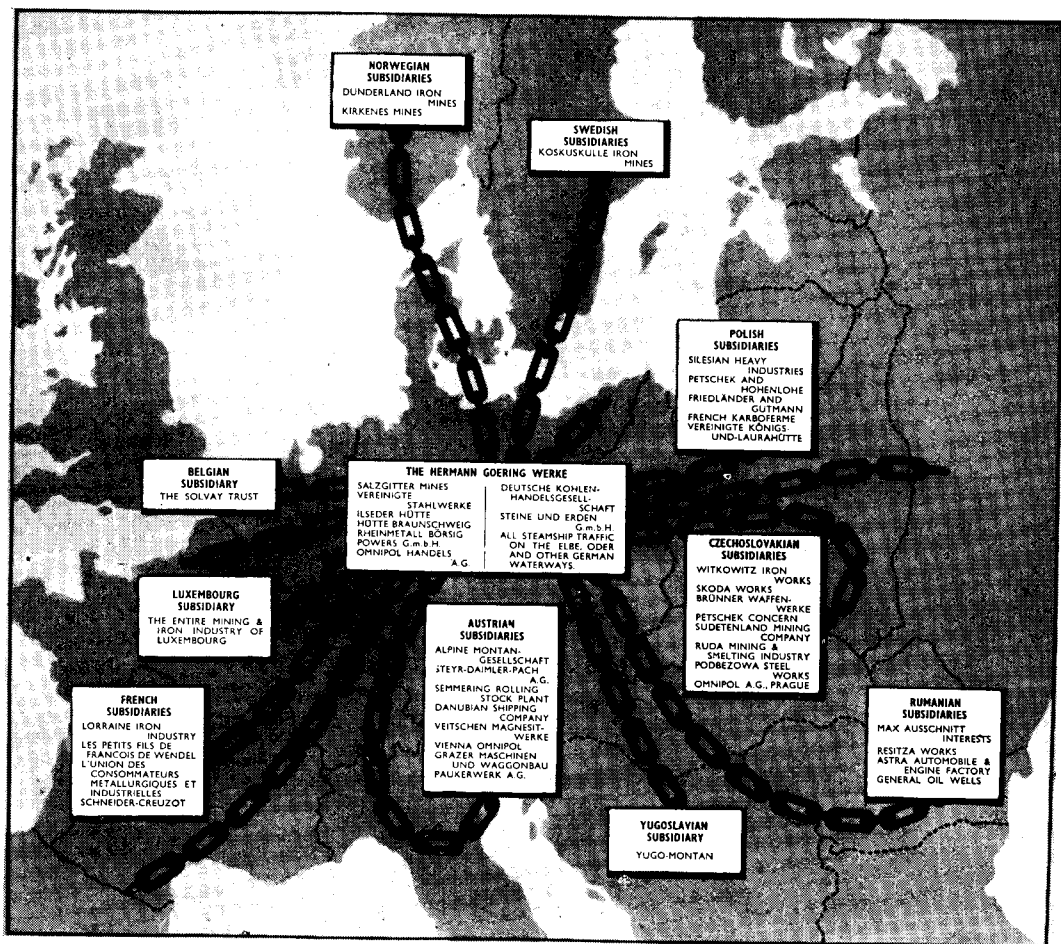
höva inte nödvändigtvis utsikterna för socialismen ligga begravda bland det imperialistiska barbariets spillror. Går den enskildes liv vidare, då fortsätter också samhällets liv — och det är ganska troligt, att det skall ordna sitt liv ekonomiskt och rationellt, med ett ord realpolitiskt.

Det är socialismens uppgift att visa vägen för denna realpolitik.

plötsligen insett, vad affärsmän i andra delar av världen måste se genom hans exempel, att beskyddaren av den privata företagsamheten hade blivit dess mest avgjorde fiende.

Det system, för vilket Thyssen fallit offer, var Hitlers "nyordning". Vad Thyssen och hans industriella medföretagare hade förbisett, var, att nyordningen omfattade Tyskland såväl som Tysklands allierade, protektorat och kolonier. Dessa företagare visste, att Hitler planerade att utnyttja de andra länderna (och så många länder utanför Europa, som han kunde lägga händerna på) som en agrikulturell reservoar. De visste, att han planerade att lägga händerna på industrierna i de erövade länderna och exploatera dem för Tysklands räkning. Men vad Thyssen icke förstod, var, att Hitler inte hade någon avsikt att överlämna dessa industrier till de tyska företagen. Tvärtom betraktade han Tysklands industri som en hörnsten i en världsomfattande byggnad, vilken icke skulle inhysa Thyssen och hans gelikar, utan en liten klick människor, som skulle regera Tyskland. "Staten, det är jag", hade blivit Hitlers motto ända från grundläggandet av det nazistiska partiet. 1939 hade han därtill fogat: "Industrin, det är jag."

Ett av de mest slående exempel på denna nya industriella ordning är den kolossala Hermann Göring-koncernen. Det är den största enskilda industriella organisation, som Europa någonsin sett, och en av de största i världen. Det gagnar inte att gå till England eller Amerika för att finna en motsvarighet. De enda organisationer av jämförliga mått, utbredning, monopol och makt äro måhända de omfattande familjekoncernerna sådana som Mitsui- och Mitsubishi-företagen i Japan. Om Hermann Göring-koncernen är jämförlig med dessa industriella företag, så överträffar den allt, vad världen hittills skådat, med avseende på den snabbhet, varmed den växer till. Hermann Göring Werke bildades 1937 med ett kapital på 5 miljoner mark. I dag har det ett kapital på 4 miljarder. Det är redan några månader, sedan det engagerade sin sexhundra tusende arbetare. För närvarande omfattar dess avlönslista nära nog en miljon namn.

Hermann Göring Werke slår Europas tunga industri i tyska bojor.

Det var den tyska militärmaskinen, som kallade Hermann Göring Werke till livet. Hitler hade redan beslutat att sätta i gång ett krig för världsherravälde. De existerande stålproducerande firmorna hade befunnits otillräckliga för att tillfredsställa behovet hos en armé, som skulle erövra hela Europa, invadera Asien och Afrika och eventuellt forcera oceanen för att träffa Amerikas nerveentra. Här fanns en uppgift för den egendomliga naziformen av statsegendom med privat vinst. Tysklands tunga industri skulle tagas ur händerna på de industriella företagen och placeras under kommando av Hermann Göring.

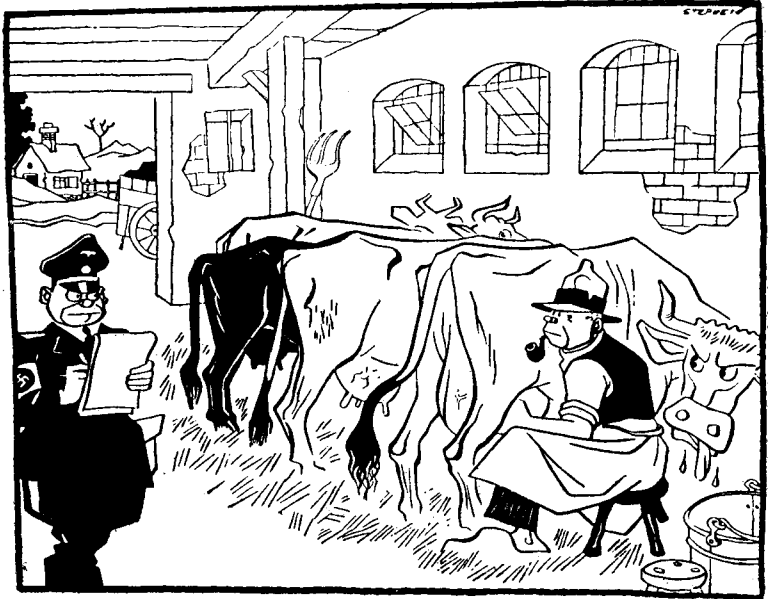
Därför bildades Hermann Göring Werke för

ungefär fem år sedan för att till en början exploatera Salzgitters järnmalmsfyndigheter. Malmen var av dålig beskaffenhet, icke vinstgivande för den private företagaren. Det var emellertid ingenting, som avskräckte en militärmaskin, som hungrade efter mera stål. Allt, som var nödvändigt för Hermann Göring Werkes framgång, var, att de konkurrerande företagen skulle skaffas ur vägen. Och så dröjde det inte länge, förr än Hermann Göring Werke blev icke en fisk bland andra fiskar i det tyska vattnet utan en ung val med vidöppet gap, som slukade hundraden av de andra fiskarna och på deras bekostnad ökade sin egen vikt.

TYSK
GRUNDLIGHET.

*"Era kor är arresterade
och kommer att skickas
till koncentrationsläger
för mjölksabotage."*

(News Chronicle,
London.)

Göring valde som motto "från malm till tank". Detta innefattade från begynnelsen, att han inte kom att nöja sig med att smälta malmen eller bara tillverka råmaterial. Han ville ha en hel kedja av sammanhängande industrier: malmbrott, kolgruvor, kalkbrott, masugnar, järnverk, laboratorier etc. etc. Nästa

steg blev därför att absorbera alla andra bolag i Salzgitterregionen, särskilt Vereinigte Stahlwerke och Ilsederhyttan. Göring betalade för dessa företag genom att utfärda aktier, som icke gävo någon rätt till kontroll. Han byggde Hütte Braunschweig i närheten av Bleckenstedt. Nu var han i stånd att tillverka färdiga

TYSK OTÅLIGHET.

— Är inte kriget snart slut?

— Att ni inte skäms!
Tror ni, att man på tre
år kan rasera allt det,
som en hel värld har
brukat årtusenden till
att bygga upp!

produkter. Till en början gjorde han sig gällande inom ammunitions- och lokomotivbranschen genom Rheinmetall Börsig.

Tysklands industridikare inom järn- och stålbranschen sågo hjälplösa på, hur Göring-koncernen utvidgades. Inom ett år hade det nya bolaget fördubblat sitt kapital åttiofaldigt och var redan det tredje företaget i storleksordningen i sitt slag.

Efterhand som koncernen växte, utvidgades verksamheten med nya områden. Den skulle göra sig mera oavhängig och mindre beroende av utomstående intressen, om den med sig förenade alla hithörande verksamheter — produktionen av olja och magnesit, transportverksamheten etc. Den tänkte, det skulle vara av betydelse, om den övertog nyckelorganisationen i den tyska frakttransporten. Sagt och gjort. Alla privata bolag, som befraktade ångare och pråmar på Donau, Elbe, Oder och bifloder, med ett ord hela trafiken på Stortysklands vattenvägar med undantag för Rhen och Weser blev appendix till den Göringska kolossen.

Snart nog fanns det Göringfilialer i alla delar av landet. Göringkoncernens tentakler grepo omkring sig i alla slag av industriella företag. Varhelst det fanns en möjlighet att göra profit, gjorde Göringverket investering. Ingenting var för avlägset från den ursprungliga verksamheten, stålindustrin, När man exempelvis upptäckte, att ett eller annat företag gjorde särskilt goda affärer, lade man vantarna på det och införlivade det med Hermann Görings industriella kejsardöme.

Just som Hermann Göring Werke började närma sig mättnadspunkten i Tyskland, gav Hitler det nya möjligheter. Tysklands uppslukande av det ena området efter det andra och dess införlivande i tyska riket gav Hermann Göring Werke nya möjligheter till nya industriella erövringar. Där Hitlers soldater marscherade fram, kom Göring efter med sina aktiemaniplikationer.

Mycket snart efter Österrikes "Anschluss" inkorporerades nio stora industriella företag med Göringkoncernen. Det största förvärvet var Alpine Montangesellschaft, landets största järnmalmsbrytare. Våldiga järnverk byggdes vid Linz. Det kända automobil- och rustnings-

företaget Steyr-Daimler-Pach-bolaget blev också en del av Göringkoncernen. Donaus Skeppsskredderi följde. Man skaffade sig kontroll över Veitschens magnesiumverk. Baron Louis Rothschild tvingades att till Göring överlämna sina aktier i Witkowitz järnverk i Tjeckoslovakien vid en tidpunkt, då Tyskland låtsade sig stå på vänskaplig fot med landet.

Efter Tjeckoslovariens sammanbrott lade Göringkoncernen beslag på Skodaverken och Brünns vapenfabriker. Dessa tvenne företag voro, som känt är, de största i sitt slag i Centraleuropa. Ett dotterbolag bildades i Tjeckoslovakien under namn av Sudetenland gruvbolag, vilket övertog Petschekoncernen och andra företag av samma slag, därmed läggande under Göringkoncernen nästan halva den tjeckoslovakiska lignitproduktionen. Göringkoncernens järnmalmsintressen i Tjeckoslovakien uppsamlades i ett annat dotterbolag känt under namnet Ruda gruv- och hyttbolag. Podbezowa järnverk inkorporerades också i koncernen.

När Polen föll för ett plötsligt och oprovo-kerat överfall från den tyska armén, slog Göring ned på den polska industrin, vilken länge varit eftertraktad. Han bildade Övre Schlesiens kolgruvorganisation för övertagandet av intressena i Polen. Göringkoncernen förvaltar också hela den tunga industrin i polska Schlesien. I Norge har Göringkoncernen förskaffat sig kontroll över Dunderland järnmalmsgruvor och järnmalmsfyndigheterna i Kirkenes distrikt. I Belgien har Solvaytrusten, producent av fönsterglas i stor skala, övertagits av koncernen. I franska Lorraine har det bildats en organisation för kontrollerandet av järnverken i denna provins och i Luxemburg.

Det är inte bara de erövrade länderna, som tvingats att betala sin tribut genom att få släppa till sina industrier till Hermann Göring Werke. Rumänien är Hitlers allierade, men det räddade inte den storindustriella företagaren Max Auschnitt och hans järnverk från att falla i Göringkoncernens händer. Resitzawerket, en kombination av järnmalmsgruvor och stålverk som svarar för fyra femtedelar av Rumäniens järnkonsumention, tillhör nu tillsammans med sitt betydande dotterbolag, Astra-automobil- och maskinfabriker i Brasov, Gö-

ringkoncernen. Allmänna oljebolaget i Ploesti står likaledes under Görings kontroll. Sverige är varken ett erövrat eller ett allierat land och likväl sträcker sig Göringkoncernens inflytande också hit. Koskullskulles gruvbolag står under inflytande av Witkowitzverken och detta har blivit ett dotterbolag till Göringkoncernen.

Göringkoncernens utbredning hade blivit så komplicerad redan vid början av 1941, att det blev nödvändigt att reorganisera densamma. A. G. Reichswerke Hermann Göring, grundat i juli 1939, omvandlades till ett kontrollerande bolag och tre gruvbolag bildades som underavdelningar för övertagandet av alla de omfattande dotterbolagen. Dessa holdingbolag äro följande:

1. Reichswerke für Berg-und-Hütten-betriebe Hermann Göring, vilket omfattar alla gruv- och järnverksintressen i det gamla Tyskland, Österrike, Tjeckoslovakien och polska Schlesien.
2. Reichswerke A. G. für Waffen-und-Maschinenbau Hermann Göring, vilket omfattar alla rustnings- och maskinverkstäder i Tyskland, Österrike och Tjeckoslovakien, som ägas av Hermann Göring.
3. Reichswerke A. G. für Binnenseeschiffart Hermann Göring, vilket omfattar det stora nätverket av ångbåtstrafik på tyska rikets vattenvägar inomlands.

Hermann Göringkoncernens inflytande på de Henskinda företagen i Tyskland går långt utöver de företag, i vilka koncernen direkt är intresserad och som den eventuellt planerar att uppsluka. Ett belysande exempel har lämnats av köpmännen i Hamburg. För omkring något mer än ett år sedan bildades en ny handelskorporation kallad Ompol Handels A. G. Det var en bransch av Wiens Ompol bolag, vilket i sig självt är ett systerföretag till Prags Ompol bolag, vilket är ett dotterbolag under de forna Skodaverken och således tillhör Göringkoncernen. Ompol sysselsatte sig ursprungligen med betydande affärer, men verksamheten ledde till en utveckling av bolagets exportverksamhet. Tack vare dess privilegierade ställning som en underavdelning av Göringkoncernen, underlättades import- och export-

verksamheten av gods, som nekas de privata handelshusen i Hamburg. Den ordinarie tyske importören är hänvisad till en begränsad kvot. För Ompol existerar emellertid ingen sådan begränsning. Det har bakom sig hela tyngden av Tysklands handelsmakt. Tysklands militära dominans gent emot grannarna brukas till fördel för Ompol. Till följd härav håller Ompol på att uppsuga hela den blomstrande handelsverksamhet, som utövades av den omfattande handelsvärlden i Hamburg.

Hur långt kommer Göringkoncernen att driva sin expansion över Europa, och utöver Europa? När kommer den att ha nått gränsen för sin utveckling? Tydligt kommer dess tillväxt att stoppas först, när den nazistiska regimen slutat att existera. Med hela den tyska regeringsmakten bakom sig är Hermann Göringkoncernen icke tvingad att underkasta sig vanliga handelslagar i sin konkurrens. Den kan växa sig så hög, därför att dess bas är så bred som hela nazimakten. Den behöver inte frukta vanliga kommersiella bakslag, därför att den kan ta, vad den önskar. Den kan inte stjälpas omkull den tyska industrins balans, därför att den nazistiska diktaturen lever och blomstrar på en artificiell standard.

Ett av de mest påfallande förhållandena beträffande sådana organisationer som Hermann Göringkoncernens sammanlänkade industrier och företag är, att de icke möta några allvarligare arbetarproblem. Där arbetarna äro kontrollerade, militariserade och i fall av behov gjorda till slavar, där äro icke för närvarande några risker för ägarna. De tvångsband, varmed arbetarna äro knutna, kunna i varje fall icke lösas utan genom öppen revolt. Så länge det tyska folket kan givas en dräglig standard genom sänkandet av de andra folkens levnadsstandard, så länge uppstår knappast någon fara. Men i det ögonblick det nazistiska systemet brakar samman, kommer koncernens miljon-arbetsstyrka att stå inför en krasch, som kommer att drabba den på ett särskilt tungt sätt, därför att sammanstörtandet kommer att bli så våldsamt.

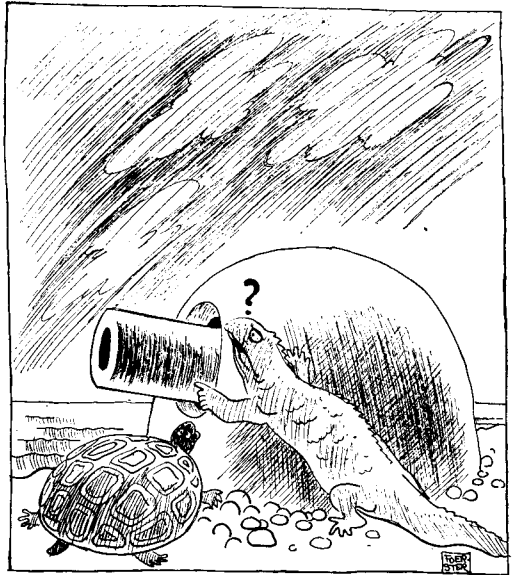
Det är bara fem år, sedan Hermann Göring Werke grundlades. Under denna korta tid har koncernen slagit under sig stålagnaterna

och gruvägarna i hälften av Europas länder. Man kan emellertid med denna expansion inför ögonen förstå den förändrade inställning, de kapitalistiska företagen intaga. Nazismen bars fram med hjälp av tyska och internationella kapitalister, som satsade hundradetals miljoner i hopp om, att nazismen skulle frälsa dem från socialismens fara och garantera den kapitalistiska utsugningens eviga bestånd. Det var under inflytande av dessa faktiska förhållanden, som man från arbetarhåll också betraktade nazismen som ett kapitalismens yttersta redskap emot den socialistiska arbetarrörelsen.

Till sina verkningar har nazismen blivit just, vad arbetarna fruktade. Där nazismen härskar, där har arbetarrörelsen restlöst utrotats. I detta avseende har nazismen också motsvarat kapitalisternas förhoppningar. Även om kapitalisterna räknat med vissa risker, så ha de antagligen trots sig kunna bemästra sin protegé i medvetande om den makt, som själva rikedomsbesittandet innebar. Den, som haft hand om penningpungen, har alltid haft makten. Kapitalisterna regera inte, men de härska. Så uttryckte Kautsky en gång förhållandet, och så har det varit. Kapitalismen har i kraft av sitt besittande alltid varit den makt-havande, och de som regerat ha bara varit den kapitalistiska samhällsordningens förvaltare. Nazisterna ha emellertid omändrat detta förhållande. I dag är det icke de tyska kapitalisterna som härska i Tyskland, det är nazisterna. Och nazisternas makt befinner sig under ständig tillväxt, i samma proportion som de tyska kapitalisterna och företagen bli inringade och beroende av den nazistiska statsapparaten. Kapitalisterna komma under allt starkare beroende av den nazistiska statsmakten, och om denna komme att bestå utan yttre störningar, skulle den i sinom tid genom liknande instrument som Hermann Göring Werke kunna göra staten till monopolkapitalist och helt detronisera den tyska privatkapitalismen. Sta-

tens makt över kapitalismen har genom nazismen blivit ett faktum. I detta avseende har också nazismen åstadkommit en revolution. Men det är ingen form av revolution, som kan bringa glädje, eftersom den leder till mänsklighetens fullständiga förslavande.

Den svenska kapitalismen intar en bestämt Davvisande hållning gent emot nazismen. Denna inställning blir begriplig i belysning av, vad som i ekonomiskt och industriellt avseende skett och fortfarande håller på att ske i Tyskland. Den tyska nazismen hotar icke blott den tyska kapitalismens bestånd. Genom sin internationella expansion hotar den kapitalismen internationellt.

Galapagosöarna, den enligt belägna ögruppen långt utanför Ecuadors kust, hemvist för jätteödlor, jättesköldpaddor och annan förhistorisk fauna, har äntligen förhjälpits ur sin tusenåriga isolering och bringats i kontakt med civilisationen: USA har befäst ögruppen.

Varifrån kommer moralen?

Av Peter Krapotkin

VI.

Vi se således, att man genom att studera djurens samhällen — icke som egenlyttiga näringsidkare utan som förnuftiga iakttagare — kommer att få bekräftat, att regeln: "Handla mot andra så, som du önskar, att andra skulle ha handlat mot dig under motsvarande omständigheter!" den återfinnes överallt, där det finns samhällen.

Och när man på närmare håll studerar utvecklingen i djurens värld, upptäcker man (med zoologen Kessler och ekonomen Tjernysjevskij), att denna princip, återgiven med ett enda ord, solidaritet, har haft en oändligt större betydelse i djurens utveckling än de handlingar, som kunna ha varit orsakade av kampen mellan enskilda individer för uppnåendet av personlig fördel.

Det är klart, man skall finna, att solidariteten har haft ännu större betydelse i det mänskliga samhället.

Redan aporna, de som stå högst på djurens skala, erbjuda de mest slående tillfällen till påvisandet av solidarisk sammanhållning. Människan har tagit ytterligare ett steg på denna väg, och endast detta bidrager till att bevara hennes skröpliga släkte och utveckla hennes förstånd, trots alla de hinder, som naturen lagt i hennes väg.

När man studerar de utvecklade folkraser, som ända till nu blivit stående på stenålderns ståndpunkt, så finner man i deras små samhällen, att solidaritet övas i största utsträckning mot alla medlemmar av stammen.

Det är därför denna känsla, detta utövande av ömsesidig solidaritet aldrig upphör, icke ens i historiens mörkaste tider. Även när övergående förhållanden, som förtryck, trældom och utsugning, göra sig gällande och lägga hinder för den solidariska sammanhållningens princip att ta sig uttryck, bevaras dock denna princip i den stora mängdens medvetande, och detta så klart, att det leder till en resning mot de dåliga institutionerna, leder till revolution. Utan detta måste det mänskliga samhället gå under.

För det oerhörda flertalet av människor blir denna känsla, och måste så bli, som en förvärvad vana, en princip som alltid ligger i sinnet, även om den ofta misskännes i handling.

Det är hela den tillryggalagda utvecklingen i djurvärlden, som talar i oss. Och den är lång, oerhört lång: den räknar hundratals av miljoner år.

Även om vi skulle vilja befria oss från det, så kunna vi inte. Det skulle vara lättare för människan att vänja sig vid att gå på fyra ben än att befria sig från den sedliga känslan. Den går i djurlivets utveckling längre tillbaka i tiden än människans uppräta ställning. Det sedliga sinnet hos oss är en naturegenskap precis som luktsinnet och känslan.

Vad lagen och religionen angår, vilka också förkunnat denna moralkänsla, så veta vi, att de gjort det för att maskera sina fina förordningar, som gynna erövraren, utsugaren och prästen. Hur skulle de utan denna princip, vars rättfärdighet är allmänt erkänd, kunnat fått sitt grepp över sinnen?

De gömde sig under denna princip, precis som myndigheterna, vilka också lyckades pressa sig fram genom att ge sig sken av att beskydda de svaga mot de starka.

När mänskligheten kastar lagen, religionen och överheten överbord, tar den åter i besittning den moralprincip, som den låtit beröva sig, för att underkasta den kritik och rensa den från de förfälskningar, med vilka prästen, domaren och myndigheterna ha förgiftat den och fortsätta att förgifta den.

Men att förneka moralprincipen, därför att kyrkan och lagen ha missbrukat den, det skulle vara lika oförnuftigt som att förklara, att man aldrig vill tvätta sig, att man vill äta svinkött med trikiner, och att man inte vill veta något

av gemensamhetsegendom av grundegendomen, därför att koranen föreskriver, att man skall tvätta sig var dag, därför att hygienikern Moses förbjöd hebreerna att äta svinkött, eller därför att Charitatet (ett tillägg till koranen) påbjuder, att varje jordstycke, som i tre år legat obrukat, återgår till stammen.

Vad är för övrigt denna princip: att handla mot andra som du vill att andra skola handla mot dig — annat än just jämlikhetens princip, anarkismens grundväsen? Och hur kan man betrakta sig som anarkist utan att tillämpa den?

Vi vilja icke vara regerade. Men förklara vi icke därmed, att vi icke vilja härska över någon? Vi vilja icke bli bedragna, vi vilja, att man alltid skall säga oss sanningen. Men förklara vi icke därmed själva, att vi aldrig vilja bedraga någon utan förplikta oss att alltid säga sanningen, intet annat än sanningen och hela sanningen? Vi önska icke att bli bestulna på frukterna av vårt arbete. Men förklara vi icke därmed, att vi icke vilja förgripa oss på frukterna av andras arbete? Med vad rätt kräva vi, att man skall handla mot oss på ett visst sätt, om vi förbehålla oss rätten att handla på ett helt annat sätt mot andra? Skulle vi tillfälligtvis vara detta kirgisernas "vita ben", som kan behandla andra precis efter gottfinnande? Vår blotta jämlikhetskänsla reser sig upp mot något sådant.

Jämlikheten i de ömsesidiga förhållandena och den därav nödvändigtvis följande solidariteten, det är djurvärldens mäktigaste vapen i kampen för tillvaron. Och jämlikhet är rättfärdighet. När vi förklara oss vara anarkister, förkunna vi på förhand, att vi ge avkall på att behandla andra, som vi icke önska bli behandlade; att vi icke längre vilja finna oss i det samhällstillstånd, som tillåter en del människor att bruka sin kraft eller list eller duglighet på ett sätt som bär oss emot. Men jämlikhet i allt, vilket är ensbetydande med rättfärdighet, det är just anarkismens väsen. Det är icke bara lagen, religionen och auktoriteten, denna abstrakta treenighet, som vi förklara krig. Som anarkister förklara vi krig mot hela det hav av list, svek, utsugning, moralisk förruttnelse — kort sagt samhällsmisförhållandena — som man satt i högsätet. Det är

den undertryckte, den bedragne, den utsugne, den prostituerade etc., som sårar vår jämlikhetskänsla. Det är i jämlikhetens namn, som vi varken vilja veta av prostituerade, bedragna eller regeringsförtryckta.

Man kommer måhända att säga, och man har ibland sagt: "Men när du anser, att du alltid bör handla mot andra så, som du skulle önska andra skulle handla mot dig, vilken rätt har du då att under någon som helst omständighet bruka våld?" Med vad rätt kan man då ställa upp kanoner mot vilda folk eller mot civiliserade, som falla in i ditt land. Vad rätt har du att frånta utsugaren makten? Vad rätt har du att dräpa, inte bara en tyrann, utan t. o. m. huggormen?

Vilken rätt? Vad menar du med detta dumma uttryck hämtat från lagen? Önskar du veta, om jag vill vara medveten om att handla gott genom att handla så? Om de, som jag högaktar, skola tycka, att jag handlar gott? Är det detta, du vill veta? I så fall är vårt svar mycket enkelt.

Självfallet ja! Därför att vi begära, att man dräper oss som giftiga djur, om vi skulle finna på att falla in i Tonkin eller hos zulukaffrererna, som aldrig gjort oss något ont. "Dräp mig, om jag någonsin tar del i ett krigsangrepp!"

Otvivelaktigt ja! Ty vi begära, att man tar makten ifrån oss, om vi trots vår uppfattning en dag skulle finna på att bemäktiga oss ett arv — om det så föll från himmelen — för att använda det till utsugning av andra.

Ja, självfallet! Ty varje högsinnad människa fordrar på förhand, att man skall dräpa honom, om han någonsin blir en orm, att man stöter dolken i hjärtat på honom, om han någonsin intar en avsatt tyranns plats.

VII.

Hittills ha vi ständigt sysselsatt oss med Hmänniskans medvetna, överlagda handlingar (de, som vi ha reda på, när vi göra dem). Men vid sidan av de medvetna ha vi de omedvetna, omfattande ett oändligt mycket större område, vilka förut allt för mycket blivit förbisedda. Det kan vara tillräckligt att iakttaga det sätt, på vilket vi klä på oss på morgonen, hur vi

försöka att knäppa en knapp, som vi veta, att vi förlorat dagen förut, eller hur vi föra handen för att gripa ett föremål, vilket vi själva satt undan, för att få ett begrepp om detta omedvetna liv och förstå dess stora betydelse i vår tillvaro.

De tre fjärdedelarna av våra förhållanden till varandra levas i detta omedvetna liv. Vårt sätt att tala, le eller rynka ögonbrynen, det sätt varpå vi bli hetsiga i diskussionen eller förbli lugna — allt detta göra vi oöverlagt och av vana, antingen vi ärvt den från våra mänskliga förfäder eller våra för-mänskliga (lägg bara märke till likheten i uttrycket mellan människa och djur, när båda äro rasande), eller den är självförvärvat, med vilja eller omedvetet.

Det sätt, varpå vi uppföra oss mot andra, övergår således till vana och den människa, som fullkomligast förvärvat sig *moraliska vanor*, blir naturligtvis överlägsen den kristne, som säger sig alltid drivas av djävulen till det onda och bara kan undkomma genom att föreställa sig helvetets plåga och paradiset glädje.

Detta, att handla mot andra, som man önskar, att andra skola handla mot sig, övergår hos människan och alla i samhällen levande djur till en *vana*, och detta i den grad, att människan i allmänhet icke ens frågar sig själv, hur hon bör handla i det eller det fallet. Och det är bara under säregna omständigheter, inför invecklade fall eller under inflytande av en stark lidelse, som hon famlar och de olika delarna av hennes hjärna (ett mycket sammanfatt organ, vars delar verka med en viss oavhängighet) komma i krig med varandra. Då sätter hon sig i tankarna på en annans plats. Hon frågar sig själv, om det skulle vara önskvärt att bli behandlad på samma sätt, och hennes beslut stiger i moraliskt värde, i samma grad som hon förmått att göra sig till ett med den människa, vars värdighet eller intressen hon var i färd med att kränka. Eller också säger en vän: "Tänk dig själv i hennes ställe, skulle du då ha tålt, att hon hade handlat mot dig, som du nu är i färd med att handla mot henne?" Och det är tillräckligt.

Man tar således sin tillflykt till jämlikhetsprincipen i det ögonblick, man är villrådlig, medan vi i 99 fall av 100 handla moraliskt av vana.

Man har säkert lagt märke till, att vi, i allt det vi hittills sagt, icke ha sökt att komma med påståenden. Vi ha endast uttrett, hur förhållandet verkligen är i djurens värld och mellan människorna.

Kyrkan hotade förr i tiden människorna med helvetet för att förbättra moralen, och man vet, vad den uppnått: den demoraliserade dem. Domaren hotade med prygel och fängelse, alltid i samma gemenskaps namn, som han stal från samhället. Och han fördärvade deras seder. Och auktoritetsdyrkarna av alla grader skrika i fortsättningen om den fara, som hotar samhället, när de tänka på, att domaren kunde försvinna från samhället tillsammans med prästen.

Nå väl, vi äro icke ängsliga för att giva avkall på domaren och dömandet. Vi äro i likhet med Guyau beredda att avstå från varje gillande, varje förpliktelse i sedligt avseende. Vi äro icke rädda för att säga: "Gör vad du vill, och gör som du vill!" — ty vi äro övertygade om, att den stora mängden av människor, efterhand som de bli mer och mer upplysta och befriade från nuvarande band, alltid komma att leva och handla i en för samhället nyttig riktning, alldeles som vi på förhand äro övertygade om, att barnet en dag kommer att gå på två ben och inte på fyra, endast och allenast därför att det är fött av föräldrar, som tillhöra människosläktet.

Allt vad vi göra är att ge ett råd, och likväl tillfoga vi, när vi ge det: — "Detta råd kommer endast att ha värde, om din erfarenhet och iakttagelse säger dig, att det är gott att följa."

När vi se en ung man gå med böjd rygg och därvid klämma samman sitt bröst och sina lungor, råda vi honom att räta på sig, hålla huvudet högt och skjuta bröstet fram. Vi råda honom att inandas luften i djupa drag, därför att han därigenom bäst skyddar sig mot lung-sot. Men samtidigt lära vi honom fysiologi, för att han skall kunna förstå lungornas verksamhet och själv kunna välja den hållning, som förefaller honom bäst.

Det är också allt vi kunna göra beträffande moralen. Vi ha bara rätt att ge ett råd, till vilket vi foga: "Följ det, om du finner det gott?"

Men när vi låta envar handla, som det synes honom bäst, när vi således förneka samhället rätt att straffa någon som helst människa på något som helst sätt, för vilken samhällsskadlig handling han än gjort, så ge vi inte avkall på vår förmåga att älska det, som synes oss gott och att hata det, som synes oss ont. Älska — och hata. Ty det är bara de, som kunna hata, som också kunna älska. Vi förbehålla oss detta, och då det är tillräckligt att i varje djursamhälle upprätthålla och utveckla sedlighetskänslan, så kommer det så mycket mera att vara tillräckligt i det mänskliga samhället.

Vi fordra bara ett, att utrota allt det, som i det nuvarande samhället hindrar den fria utvecklingen av dessa två känslor, allt det som förvanskar vårt omdöme: staten, kyrkan, domaren, prästen, regeringen, utsugaren.

Nuförtiden förfalla våra känslor mer och mer. Vi känna, att vi alla mer eller mindre med eller mot vår vilja äro anhängare av detta samhälle. Vi våga inte längre hata. Våga vi överhuvudtaget att älska? I ett samhälle, som är grundat på utsugning och trälldom, förändras människans natur.

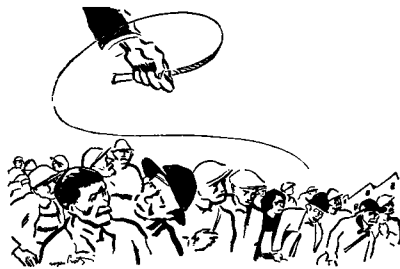
Men i samma grad som trälldomen försvinner, skola vi återinträda i vår rätt. Vi skola åter känna kraft till att älska och hata.

Vad vårt dagliga liv angår, ge vi ju redan vår medkänsla eller vår motvilja ohindrat lopp,

vi göra det varje ögonblick på dagen. Alla älska vi moralisk kraft, och alla förakta vi moralisk svaghet, fegheten. För varje ögonblick uttrycka våra ord, vår blick och vårt leende en glädje, som vi förnimma vid att se handlingar, som äro till nytta för människosläktet, de goda handlingarna. Varje ögonblick visa vi i vårt ansiktsuttryck och vårt tal den motvilja, vi känna inför feghet, bedrägeri, falskhet, brist på moraliskt mod. Vi röja denna vår avsky, även när vi, under inflytande av en uppfostran i "god ton", d. v. s. i skenlighet, försöka att dölja denna motvilja under ett falskt sken, som kommer att försvinna, efterhand som jämlikhetsförhållanden inträda hos oss.

Nå väl, redan detta är tillräckligt för att i en viss utsträckning upprätthålla vår uppfattning om gott och ont och att ömsesidigt påverkas av den. Det kommer att vara så mycket mera tillräckligt, när det i samhället inte mera finns varken präst eller domare — så mycket mera tillräckligt, eftersom moralprinciperna förlora varje prägel av tvång och allenast bli betraktade som det naturliga sambandet mellan jämlikar.

Och likväl, efterhand som detta samband rotfästes, uppträder i samhället ett ännu mera upphöjt moralbegrepp, och det är detta vi härnäst skola undersöka.

Staternas finanser under och efter kriget

Av Folke Fridell

Att det nu pågående kriget drar rent gigantiska kostnader, står ju över all diskussion. Krigets vansinne illustreras kanske lättfattligast just genom att överblicka dess förstörelseförmåga, dess "konsumtionskapacitet". Läger man därtill, att de stridande sällan eller aldrig nå sitt krigiska syftemål, måste man konstatera — som vi så många gånger tidigare gjort — att krig är den sämsta lösningen av tidens problem, eller ingen lösning alls.

Doktor Goebbels konstaterade för någon tid sedan, att Tyskland och tyskarna strida för ett rikligare frukost- och middagsbord, men när man betraktar den förstörelse av materiella värden, som kriget för med sig, så förstår man, att dylika deklARATIONER äro fullkomligt vansinniga.

Detta krig kommer inte att skapa några rikligare matbord åt något folk alls, och frågan är väl, om inte det kommer att ruinera hela världen.

Ur detta krig, ur ruinerna från en sönderbombad värld, komma folken att resa sig oerhört fattiga. Säkert kommer en betydande standardsänkning att vara oundviklig. Detta gäller givetvis alla länder — även dem, som inte varit direkt indragna i kriget. Överallt hålla de olika staterna på att försämra sin ekonomiska ställning; överallt drages man med ständigt växande statsskulder. Kriget eller beredskapen slukar allt mer och mer av folkens och staternas inkomster och allt trängre och trängre blir det för den fredliga konsumtionen och nytto-

produktionen. Expansionen på näringslivets område har stagnerat och den enskildes nytto-konsumtion minskas, i samma tempo som krigsutgifterna och förstörelseproduktionen ökas.

Givetvis för också kriget med sig en mängd utgifter även på icke-krigiska områden. Hela det komplex av bestämmelser och ransoneringar, som vi här i landet få dragas med, är ju orsakat av kriget och åsamkar vårt land icke obetydliga utgifter.

Ur en artikel i "Kooperatören" rubricerad "Staternas finanser under kriget" och skriven av Sven G. Strand tillåta vi oss citera följande:

"En faktor, som gjort det svårt att nedskära de totala civila utgifterna, har varit ökningen av statsskuldernas räntor, även om statslånen i regel kunnat erhållas med relativt låg ränta. I Storbritannien ökade t. ex. den statliga räntebördan från 217 milj. pund 1938/39 till 230 milj. 1940/41 och i Förenta staterna från 940 milj. dollar 1938/39 till 1,070 milj. 1940/41. Den tyska statsräntan har för 1941/42 beräknats uppgå till 2,900 miljoner mark.

I de krigförande länderna ha de militära utgifterna utgjort den alldeles övervägande delen av totalbudgeten. I Storbritannien och Tyskland var proportionen 1940/41 över 80 %, i Japan 70 % och i Kanada 63 %. Även i Förenta staterna uppgingo de militära utgifterna redan 1940/41 till 50 % av totalbudgeten."

Artikelförfattaren fortsätter:

"För att bedöma ett lands krigsansträngningar brukar man ange de militära utgifterna i procent av den beräknade nationalinkomsten. Man kan också använda en per capita-beräkning. Göras sedan jämförelser mellan olika länder på denna basis, måste de åtföljas av vissa reservationer. Olika länder beräkna nationalinkomsten på olika sätt. Detsamma gäller de militära utgifterna. Trots dessa brister ha sådana jämförelser stort intresse, när man vill ha en måttstock på krigets ekonomiska inverkan på samhället och den enskilde."

Nationalinkomst och militära utgifter i amerikanska dollar. April 1940—mars 1941

L a n d	Nationalink. (i miljarder)	Militära utgifter (i miljarder)	Proc. av nationalinkomsten	Nationalinkomst pr capita dollar	Militära utgifter pr capita dollar	Civilkonsumtion pr capita dollar
Förenta st.	77,0	5,4	7	588	41	547
Storbritan.	23,4	10,1	43	488	211	277
Tyskland .	29,1	16,6	57	364	207	157
Japan . . .	6,1	1,8	30	84	24	60

Så långt ha vi tillåtit oss citera Sven G. Strands artikel, och dessa sifferuppgifter visa tydligt och klart, att världen är i färd med att förinta sig själv. Här raseras enorma värden och naturtillgångar och framtidens generationer komma att i långa tider få lida för nuets vansinne och förstöringslusta. För varje dag, ja för varje timma som går slukar kriget väldiga summor.

Givetvis kan man också i viss mån göra sig en föreställning om vem eller vilka, som komma att gå som segrare ur detta krig, då det väl i det långa loppet är just de ekonomiska resurserna, som bli de utslagsgivande, men det är just nu inte denna sak, som intresserar oss, utan i stället vilka, som skola betala krigskostnaderna. Alldeles självfallet drar det nu pågående kriget stora växlar även på framtiden och den kapitalistiska världen kommer att vara skuldsatt upp över öronen, när kriget en gång är slut.

Vi se redan nu, att varje nation i hela världen — även den som inte är direkt engagerad i kriget — åsamkar sig ständigt växande statskulder. Vad som ur arbetaresynpunkt är en synnerligen intressant fråga, är följaktligen, huruvida dessa statskulder skola behandlas efter kapitalistiskt mönster även efter kriget. I så fall kommer detta i sin tur att innebära, att det til syvende og sidst blir de arbetande massorna, som få betala hela krigskostnaden.

Redan nu finnes det kapitalister och kapitalistiska koncerner, som hösta in profitens mångfald som en följd av kriget. För dessa är kriget en direkt rikedomskälla. De ha placerat

sitt kapital i kriget och räkna nu med vinst — och hög vinst — på dessa placeringar. De av staterna upplånade miljardbeloppen förräntas nu, och det torde vara en allmän och utbredd uppfattning, att så skall förfaras även i fortsättningen — även efter kriget. Kommer världen att följa den linjen, så innebär det, att kapitalisternas kapitalplacering i detta sista världskrig varit en lönande affär, precis som det har varit förut eller som det var under förra världskriget. Men det innebär givetvis också, att de olika staterna få dragas med så gigantiska skulder för framtiden, att man väl knappast kan räkna med en likvidering, innan nästa världskrig kommer.

Det finns ju också ett annat sätt, på vilket man söker nå en lösning av denna fråga, d. v. s. samma sätt som man använde sig av vid förra världskrigets slut, nämligen att låta den förlorande parten betala krigsskulderna. Men inte heller den utvägen löser problemet — förra gången skapade det enbart irritation, hat och nya krigsorsaker — och denna gången kommer det att bli än ohjälpligare, därför att det nu rör sig om betydligt mera fantastiska summor och värden. Frågan är väl också, om det inte här rör sig om så gigantiska belopp, att en lösning enligt vedertagen kapitalistisk regi rent av är matematiskt utesluten. Frågan är väl, om ens de olika bundsförvanterna själva sinsemellan kunna få klarhet och reda i sina finanser. England och Amerika till exempel ha under sina gemensamma krigsansträngningar så intimt kopplat samman sina ekonomiska transaktioner, att en uppgörelse i enlighet med vanliga begrepp troligen är omöjlig att åstadkomma. Här måste alltså på något sätt skapas en överenskommelse, som jämnar ut eller slätar över krigsskulderna, åtminstone så långt det gäller den segrande parten. Kriget har skapat ett kuriöst och — så långt det gäller de allierade makterna — universellt produktionssystem, och frågan är, om den kommande freden är i stånd att slita dessa industriella band.

Naturligtvis innebär detta i och för sig en fördel, om man betraktar problemet ur internationalistisk synvinkel. Det är alltid ett steg i rätt riktning i en värld, som för länge sedan borde organiserats internationellt och universellt. För oss är emellertid den viktigaste frå-

gan den, hur den kommande freden och de som skola behärska denna fredsuppgörelse, vilja lösa krigskostnadernas problem.

Det har visserligen redan nu då och då kastats fram vissa tankegångar beträffande fredens organisering; vi tänka på Churchills tal om en värld, där social rättvisa är rådande och Rooseveltts yttrande om "bröd och frihet", men man får antagligen inte ta dylika påståenden allt för allvarligt, framkastade som de voro i en tid, då kriget rasade som värst och det gällde att till varje pris behålla sympatierna hos världens folk. Frånsett dylika ganska svävande och abstrakta uttalanden, har man just inte djuppejlat denna viktiga fråga.

Från borgerligt håll är man väl i stort sett överens om, att freden också måste innebära en återgång till det gamla och att, vad som än sker, det kapitalistiska produktionssystemet skall bibehållas som förut, frånsett kanske att det gives en vidare ram och får större utbredning. Detta i sin tur måste då innebära, att de olika staterna även efter detta krig skulle fortsätta att betala krigsvinsterna till kapitalisterna. Därmed har man också vältrat över världens återuppyggande på proletariatet. Samtidigt har man också lagt grunden för nya krig.

Med hänsyn tagen till den nuvarande aktuella situationen är det därför för arbetareklassens vidkommande vid den tidpunkt, då det nu pågående kriget bröt ut. Vi kunna beklaga detta förhållande, stort mera ha vi inte möjligheter till just nu, men detta beklagande får naturligtvis inte innebära ett erkännande av, att den internationella arbetarrörelsen under vissa betingelser inte kan hindra ett krig. Tvärtom innebär ett dylikt konstaterande, att en internationell socialism är den enda faktor, som kan förhindra ett krig, om bara denna socialistiska maktfaktor är rätt organiserad. Att

den socialistiska arbetarrörelsen under en viss tidsepok svikit sina traditioner och ställt sig på nationalismens och krigsaktivismens grund, behöver naturligtvis inte alls innebära någon mindervärdighetsdeklaration.

Äro vi alltså ense om, att den internationella arbetarrörelsen svikit sin socialistiska uppgift då den inte förhindrade kriget, så konstatera vi endast, att misslyckandet den gången inte får upprepas.

Ha vi misslyckats med att stoppa kriget, så ger detta oss emellertid ännu större anledning att lyckas, när det gäller att organisera freden. Här har den socialistiska arbetarvärlden en chans att reparera gångna försummelser genom att åstadkomma ett system, som garanterar freden för framtiden. Garanterar denna fred på ett långt tidigare stadium, än när krigsferan redan hänger i luften och soldatmiljonerna stå färdiga att drabba samman på nytt.

Och ett sådant ingripande från arbetarehåll kan inte innebära någonting annat än en fred i socialistisk anda. Vad som redan är skövlat och förstört kunna vi inte reparera. De väldiga värden, som kriget slukat, äro förverkade och den fattigdom, som förstörelsen redan har åsamkat världen, måste vi också räkna med som ett faktum, men därifrån och till att åter gå med på ett "uppbyggande" i kapitalistisk regi är steget långt och onödigt.

Blicka vi ut över världen, sådan den ter sig i dag, så finna vi, att den socialistiska arbetarrörelsen — som en följd av felaktig taktik och uppbyggnad — saknar både organisatoriskt och ideologiskt underlag att stoppa förödelsen och av ett nationellt krig skapa en social revolution. Detta sorgliga förhållande har man endast att konstatera, men det får naturligtvis inte ge någon anledning till att kasta yxan i sjön. För oss frihetliga socialister kunna förhållandena i dag endast framkalla bitterhet, men aldrig pessimism. Vi ha nämligen för länge sedan varit klara över, att arbetareörelsens politisering och allmänna förflackning måste leda till en oerhörd inkompetens, och det är denna inkompetens vi just nu leva mitt uppe i.

Det återstår inte så mycket av den en gång så stolta och mäktiga internationella arbetarrörelsen; men den del som återstår måste ar-

beta vidare och i rätt riktning och den bör kunna göra detta med betydligt mera klarsyn och konsekvens. Händelseutvecklingen har i blytbelysning visat upp för folken, vilka vägar som inte leda till målet, till socialism och fred, och det borde därför vara så mycket lättare att den här gången välja de riktiga vägarna och metoderna.

Genom hela den borgerliga världen — och dit räkna vi också socialdemokratin — går i dag en allt mer förtätad önskan att även efter detta krig konservera det kapitalistiska utslagningssystemet. Den privata äganderätten till produktionsmedlen är för denna ett oantastbart privilegium. Profitsystemet måste hållas i helgd till varje pris. Det är en nödvändighetsuppgift för alla klarseende socialister att söka delgiva folken, vad detta i realiteten kommer att innebära. Det kommer att betyda en oerhörd utsugning av kommande generationers arbete, bara därför att kapitalets räntabilitet och profit även i fortsättningen skall kunna upprätthållas.

Vi veta redan nu, att detta krig har till syfte att fascistisera världen. Det var de nazistiska och fascistiska staterna, som voro krigsanstiftare, och avsikten var att först nazifiera Europa och sedan hela världen. Av allt att döma kommer man inte att nå detta mål, därför att de totalitära staterna komma att förlora kriget. (Ett noggrant studium av sifferuppsättningen här ovan ger belägg för ett dylikt kategoriskt konstaterande.) Detta innebär emellertid ingalunda, att demokratins seger med nödvändighet medför fortsatt eller ökad demokrati. Reformismens statsbejakande och halvtotalitära inställning ger redan nu en aning om, att starka krafter äro i verksamhet även inom demokratierna för att realisera ett totalitärt tillstånd. Därtill kommer kapitalismens alltid likartade ansträngning att konservera utslagningens system.

Gentemot alla dessa paroller, fascistiska, kapitalistiska och reformistiska, böra och måste de socialistiska organisationerna ställa egna

fredsmål; de måste draga lärdom ur alla föregående missgrepp och äntligen komma med ett självständigt och socialistiskt program för världens återuppbyggande. Det talas så mycket om, att vi gå svåra tider till mötes, och detta tal är naturligtvis mer än berättigat, men det finns dock ingen anledning att anlägga allt för pessimistiska synpunkter på framtiden. Precis som freden måste komma en gång, precis i lika hög grad borde man vara berättigad att räkna med en viss förnuftsåterhämtning, när kriget väl är slut. Är inte i själva verket hela denna statsförgudning och totalismtillbedjan någonting, som har kommit med kriget! Är det så, har man inte då all anledning ifrågasätta och hoppas, att denna maktillbedjan också försvinner med samma krig! Kommer inte måhända reagensen mot kriget, hatet mot massmördandet, också att föra med sig ovilja och reagens mot just den totalitära idé, ur vilken kriget framsprang? Är det förmätet att förutsätta, att freden också för med sig större krav på frihet?

Hur som helst, även om det stundar vargatider, så måste den socialistiskt medvetna delen av arbetarklassen ha klara positioner för att när kriget är slut kunna samla folken till kamp för ett socialistiskt och fredligt produktionssystem.

Försvarsministern: Antalet nazistiska officerare inom den svenska armén är inte större, än man kan räkna dem på fingrarna.

Demokratin komprometterar sig själv

Av Gustav Sjöström

Man torde förgäves förneka tesen, att om någonting är ägnat att kompromettera demokratin, så är det demokratin själv. Det är visserligen icke tu tal om, att nazister och annat mänskligt avskum, som till speciell uppgift ha demokratis definitiva nedkämpande, medelst lögn och provokationer söka göra vad som står i deras förmåga för att komma demokratin till livs. Och vi bortse ingalunda från, att de kunna nå partiella framgångar. Lögn är emellertid dåliga bålverk i det långa loppet. De skingras omsider liksom morgondimorna. Och vad provokationer angår ha de samma sekunda värde. Provokationerna i exempelvis Sacco-Vanzettiaffären sprucko på ringare tidrymd än tio år. Även om upplösningen kom för sent för att rädda livet på offren, tyvärr, så blev skrällen av den spräckta bubblan starkare och hördes vidare omkring. Ty icke endast provokatörerna utan icke mindre det amerikanska s. k. rättssamhället fick sig en upper-cut, som det säkerligen aldrig förmår reparera, i varje fall under kapitalistiskt herravälde. Och vad Mooney-Billings-affären beträffar, så även om det tog mer än dubbelt så lång tid, alltså över 25 år, så tvivlar ingen, som bor antingen på östra eller västra delen av jordklotet, i dag på, att de blevo offer för icke blott en kriminell provokation utan likaledes offer för en komprometterad och i grunden skurkartad rättsordning. Inför historiens domstol och därmed inför det allmänna rättsmedvetandet stå varken Sacco och Vanzetti eller Mooney och Billings som de kriminella förbry-

tarna, men väl de som med berätt mod dels i egenskap av provokatörer och dels som domare i rättsstaten fingo dem fällda för brott, som andra och icke de själva begått.

Så får visserligen sanning och rätt offra blod, liv och frihet. Men sanningen själv segrar till trots för allt våld, all lögn, allt bedrägeri och all korruption och provokation. Det var icke de i den elektriska stolen avrättade italienska anarkisternas samhälls- och livs-åskådning, som likviderades, när den till mänskliga syften uppfunna elektriska strömmen förkortade deras liv. Ej heller var det de två amerikanska fackföreningsledarnas, när fängelseportarna under mera än ett kvarts sekel voro slutna bakom dem och under tiden bröto ned deras fysiska krafter, så att de, när frihetens timma slog för dem, voro blott skuggor av den ungdom fängelset en gång fick struptaget om. Nej, det var det kapitalistiska s. k. rättssamhället självt, som stod där avklätt i all sin unkna, usla och genomruttna gestalt. Det var detta rättssamhälles egna gärningar, som dömdes detsamma.

Från anarko-syndikalistiskt håll föreligga städse anledningar till att fästa uppmärksamheten härpå. Och i en tid då så många, t. o. m. ljusskygga figurer, skräna om demokrati, då så många låta ordet demokrati halka över sina läppar, men i handlingar medverka till att på det djupaste kompromettera demokratin, gives det anledning för oss att ropa: giv akt!

Den syndikalistiska såväl som den anarkistiska rörelsen ha saknat anledning att taga demokratins fraser till intäkt för sina strävanden. Ty om några rörelser äro demokratiska i sig själva, i anda, sanning och gärningar, så är det dessa rörelser och icke de, som använt de flesta kubikmeterna ord, ord och åter ord om sin demokrati. *Dessa rörelser äro helt enkelt demokratin i praktik.* För dem ha idéerna och principerna om frihet och självansvar, om massornas frihet och ansvar genom sig själva, trätt ut ur programmets och stadgarnas fängsel och blivit till levande liv.

Socialdemokratiska partiet och det under dessammans förmynderskap stående annexet, den svenska fackföreningsrörelsen — LO^o—, ha icke mycket kvar av ideal och anda, som skulle

kunna avslöja deras demokratiska härstamning. Fackföreningsrörelsens apologeter ha ju med en hektisk iver, som verkat och verkar misstänkt, städse sökt slå blå dunster i ögonen på de tanklösa och indifferent beträffande rörelsens förmenta demokratiska innehåll. Men hur är det i själva verket ställt därmed? Är det någon som vågar bestrida, att svensk fackföreningsrörelse utvecklats bort från demokratin till en höggradig reaktionär, frihets- och individförkrympande autokratisk social rörelse? Vad är en medlem i en fackförening numera annat än en kontingentinbetalningsrobot? Medlemmarnas inflytande, vetorätt och därmed ansvar för sig själva och sina organisationer inom LO ha, som alla veta, successivt förminskats och begränsats från årtionde till årtionde. I dag sitter en liten konklav på en central punkt med all makt i sina händer, med all bestämmanderätt i medlemmarnas direkta angelägenheter. Alla veta, att detta fåtalsvälde — motsatsen till all demokrati! — till den grad över medlemmarnas huvuden utökat sitt herravälde, att konklaven utan vidare, precis som den lyfter, kan kassera medlemmarnas i demokratisk ordning avgivna votum i föreningsangelägenheter, val av styrelser eller representanter till kongresser, om detta votum icke behagar den med nästan diktatorisk fullmakt numera utrustade ledarehierarkin. Det återstår för den svenska fackföreningsrörelsens apologeter i press eller talarestol att bevisa motsatsen. Varken stadgar eller ännu mindre de gärningar, som härflyta ur detta tillstånd, giva belägg för, att det finnes ens en aning av demokratisk anda, demokratisk organisation och vilja till demokrati inom denna rörelse.

Häremot står SAC, alltså den syndikalistiska landsorganisationen och rörelsen med sina lokala samorganisationer, som en levande demokratisk motsats till den autokratiskt styrda fackföreningsrörelsen. Syndikalismens motståndare äro redan på förhand förhindrade bestrida det faktum, att medan medlemmarna i LO och dess fackförbund äro intet men ledningen allt, så utgöra medlemmarna i SAC genom sina lokala samorganisationer allt, ledningen intet; denna senare har i den syndikalistiska rörelsen endast en administrerande funktion, icke en kommenterande eller dikterande makt.

Och vem vågar förneka, att det socialdemokratiska partiet i sin politiska utveckling till makt går i samma riktning som den autokratiska fackföreningsrörelsen: bort från demokratins grundsatser? Tidigare var det den kapitalistiska bourgeoisins regeringar, som med åtal, beslag, polis, domstolar och fängelser stormade fram mot det fria ordet, det fria tänkandet, för vilket arbetarnas egna tidningar gjorde så lofvärda insatser, att deras talesmän, en Palm, en Axel Danielsson, en Branting o. a. i äldre tid samt en Hinke Bergegren, en Svahn, en Ragnar Johanson o. a. i nyare tid kastades i fängelse, men dessa senare under en tidsepok då den s. k. demokratin kommit till makten!

Demokratins arvtagare i dag, ledande och regerande socialdemokrater gå numera inte genom fängelse för demokratins och frihetens sak. Deras väg går direkt till regeringstaburetterna, där de med våldets och maktens rätt, liksom sina föregångare inom bourgeoisin och den moderna kapitalistklassen, i sin tur kasta tanke-, yttrande- och församlingsfrihetens vänner — de enda äkta demokraterna — i fängelse, lägga beslag på deras tidningar och på så sätt söka tysta ned deras rättmätiga men obehagliga kritik. Allt medan de åt sig själva och sin kast söka raka åt sig de matnyttigaste och säkraste plåtserna kring det kapitalistiska samhällets köttgrytor.

Den speciella och officiella demokratins banérförare ha själva genom sina gärningar komprometterat demokratin, även när dessa demokrater utgöra grundstommen i den nya staten. Den danske statsrättsteoretikern Severin Christensen har så rätt, när han i sin bok "Rättsstaten", en framställning av det offentliga livets etik, skriver:

"I stället för att staten skulle vara ett skydd för rätten föregår den medborgaren med de mest oblyga exempel på förfördlande handlingar. Även om socialdemokraterna med den största begärlighet tillägna sig dess tendenser, därför att det går i stil med deras förmyndareideal, har dock intet parti undgått att smittas av dem; intet av dem har något principiellt motstånd att bjuda, alla lura de i sin tur på att bli förtryckare."

Harold J. Laski anser revolutionen ofrånkomlig

Tillintetgörandet av Mussolinis och Hitlers våld är en nödvändighet, om Europa skall kunna räddas. Men det skulle vara att missförstå detta krig, om man tillskrev krigets uppkomst bara dessa människors onda vilja. Det nuvarande kriget är, som prof. Harold J. Laski, den internationellt kände engelske sociologen, skriver i tidskriften "Nation", noga taget den andra akten i ett stort världsdrama, för vilket drama ridån drogs upp den 4 augusti 1914. Det är delvis en kamp om världsherraväldet mellan gamla och nya imperier. I så avseende ha de rätt, vilka beteckna kriget som ett imperialistiskt krig. Men det är icke bara detta, utan också en bankruttförklaring för den kapitalistiska civilisationen. Kriget är ett bevis för, att profitmotivet varken kan åstadkomma en fredlig eller en rättfärdig samhällsordning.

Väl begå vi ofta i livet handlingar, som både äro dåliga och orättfärdiga. Men ingenting är så dåligt och orättfärdigt som de grundsatser, på vilka diktaturen är uppbyggd. Man

Just det ja, att alla lura på att bli förtryckare, att även demokraterna övergivande sina egna grundsatser om demokrati och folkvälde sikta till att bli förtryckare i sin tur, just det gör, att demokratin komprometterar sig själv. Man kan kritisera den syndikalistiska rörelsen, för att den är svag, att den icke förmått samla mera än en bråkdel av den svenska lönearbetarklassen, men man kan inte anklaga den för det brottet, att den övergivit sina idéer, att den kränkt sin egen demokratiska idé och inställ-

kan därför förstå, att många människor mena, att diktaturens störtande i och för sig skulle vara tillräckligt som krigsmål. Man måste tillägga, att allenast diktaturens störtande icke avlägsnar de orsaker, som framkallat densamma.

Harold Laski är också av denna mening. Det räcker inte, säger han, att önska sig seger. Vi måste önska seger för mål, som möjliggöra en varaktig fred. Detta mål innesluter i sig nödvändigheten att bygga upp vårt samhälle på nya grundvalar. Våra regerande kretsar måste framförallt förstå, att vi kommit in i en epok, som till sina verkningar säkert är lika avgörande som den, vilken ledde till Roms fall. Antingen gestalta vi nu våra ekonomiska och sociala livsförhållanden planmässigt i hela folkets gemensamma intresse, eller också komma vi att falla tillbaka till en mörk tidsålder, i vilken våldet kommer att härska över oss. Vår uppgift är att förbereda en europeisk revolution, under vilken Hitlers och Mussolinis störtande möjliggör en epok av skapande befrielse, säger Laski.

I kriget tala gärningarna. Om vi påstå oss kämpa för frihet och demokrati, vad kunna vi då bättre ta oss till för att bevisa detta påstående, än att utvidga och fördjupa vår nuvarande demokrati mitt under det pågående kriget? "Jag vill inte underskatta omfattningen av de förändringar, som en sådan politik slutgiltigt kräver. De betyda ett nytt socialt samvete, en omvärdering av alla värden. När jag uppmanar att börja med detta, så vet jag också, att jag kräver en storsinhet sådan den blott sällan kommer till uttryck i historien." "En revolution", skrev Peter Krapotkin, "må-

ning, att den blivit ett verktyg i de reaktionära och svarta eller bruna makternas kamp mot demokratin och därmed mot de stora egenomslösa massornas berättigade nödvändiga och ofrånkomliga kamp för social och andlig frihet.

Vi utmana den syndikalistiska rörelsens vetersakare att försöka sig på en anklagelse för att densamma någonsin trampat eller försökt trampa demokratins grundsatser under fötterna.

ste från början vara en akt av rättfärdighet åt de misshandlade och undertryckta och icke ett löfte om att längre fram förverkliga den. I annat fall kommer den säkert att misslyckas." Detta är ett svar till alla, vilka mena, att man skall uppskjuta de sociala reformerna, tills kriget är över. Jag medger, säger Laski, att vi icke nu kunna inlåta oss på ett program, som riskerar sammanhållningen inom nationen. Även gör det totala krigets krav, att vi blott kunna börja med den grundläggande nygestaltningen och att dess helhetsutveckling måste förläggas över många fredsår.

Under kriget, då förhållandena fortfarande förändras, kan man på det internationella området inte göra mer än ett försök att forma de allmänna grundsatzerna, som kunna föra oss närmare den allmänna regleringen, menar Laski. Målet måste vara varaktig fred. Detta förutsätter en mellanfolklig ordning, i vilken medlemmarna uppge sina anspråk på en oinskränkt suveränitet och erkänna, att angelägenheter av allmänt intresse måste avgöras gemensamt. Därvid står det klart, att denna internationella ordnings verkställande organ måste kontrollera varje rustning, speciellt luftvapnet. Likaledes måste tullar, myntfot, in- och utvandring, arbetsförhållanden, rätt till tillgång på råämnen och utnyttjandet av koloniala områden vara frågor av gemensamt intresse, över vilka ingen stat kan ha ensam bestämmanderätt. Ser man tillbaka på tiden från 1919 till 1939, så måste de internationella myndigheterna säkerligen utrustas med makt att skydda nationella och religiösa minoriteter genom sanktioner, anser Laski.

Storbritannien måste sörja för, att dessa grundsatzes bli upptagna i fredsuppgörelsen, så att det blir en reglering mellan fritt förhandlande likaberättigade. Vilka en stats författningsformer än må vara, så få dess väsentliga inrättningar icke kränka de urgamla frihetsrättigheterna. De kolonier, vilka ännu inte äro mogna för självförvaltning, böra ställas under internationellt mandat.

Vad kunna vi med rätta begära av vår regering beträffande nygestaltningarna på det sociala och ekonomiska området, vilka under

efterkrigstiden kunna säkerställa oss mot, att de privilegierade ställa sina gamla privilegier framför de nödvändiga förändringarna? frågar Laski. Vi behöva, svarar han, framförallt erkännandet av fem grundsatzes: Nödvändigt är organiserandet av en ekonomisk sektor, livsviktig för nationen, som måste vara fri från profitmotivets inflytande. Till denna sektor hör landets kreditväsen, kol och elektricitet, trafikväsen och grundegendom. För det andra behövs en radikal omgestaltning av uppfostringsväsendet. Den nuvarande klassindelningen av skolorna måste bort; vi måste äntligen upprätta fria mellanskolor för alla. Viktigt är vidare större möjligheter för universitetsbildning. För det tredje är en väsentlig utveckling av välfärdsinrättningarna med särskild hänsyn till näringsproblemen nödvändig. För det fjärde är det nödvändigt att skapa garantier för, att efter kriget den stora bostadsfrågan icke överlämnas åt tomtöckrarna och husspekulanterna. Slutligen måste man fordra garantier för, att ekonomisk planering efter kriget befriar oss från ny massarbetslöshet.

Man säger, att vårt lands privilegierade alldrig komma att godkänna ett program av sådan omfattning. De som hysa denna uppfattning ha kanske rätt. Därav måste vi dra tvenne slutsatser: den första och enklaste är denna, att de privilegierade mera bekymra sig om sina företrädesrättigheter än om demokratin. Om de inte äro villiga att godkänna grundsatzes, som ge oss nyckeln till segern, så följer därav, att de efter kriget komma att kämpa för sina privilegier emot massornas krav. Skulle dessa komma att ligga under, så bli även vi en fascistisk nation och skulle då förgäves ha fört kriget för demokratin.

Mitt program går till problemets rot. Det ställer i utsikt en verklig och bestående höjning av massans levnadsstandard. Den som finner ett program som detta oantagbart har åtminstone plikt att uppställa ett annat. Många människor rygga ständigt tillbaka, när de tänka på revolutionen, och de rygga icke tillbaka för något, när det gäller att förhindra dess utbrott. Svaret på deras fruktan är mycket enkelt: revolutionen är under alla omständigheter ofrånkomlig.